

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ALGILANAN ANNE TUTUMLARI İLE ZORBALIK
MAĞDURİYET İLİŞKİSİNDE ONTOLOJİK İYİ OLUŞUN
ARACILIK ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ayşegül KARADEMİR
135101102

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Çiğdem KOŞE DEMİRAY

İstanbul, 2016

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ALGILANAN ANNE TUTUMLARI İLE ZORBALIK
MAĞDURİYET İLİŞKİSİNDE ONTOLOJİK İYİ OLUŞUN
ARACILIK ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Ayşegül KARADEMİR

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

20/10/2016

Enstitümüz Klinik Psikoloji yüksek lisans öğrencilerinden **135101102** numaralı **Ayşegül KARADEMİR** "İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Algılanan Anne Tutumları ile Zorbalık Mağduriyet İlişkisinde Ontolojik İyi Oluşun Aracılık Rolü**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun **20.09.2016** tarih ve **2016/15** sayılı toplantısında seçilen ve Sefaköy Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin 48. maddesi gereğince **(60.)** dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında **oyçokluğu/oybirliği** ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 3 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

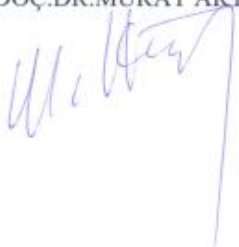
DANIŞMAN
YRD.DOÇ.DR.ÇİĞDEM KOŞE DEMİRAY

ÜYE
DOÇ.DR. MURAT ERKİRAN

ÜYE
YRD.DOÇ.DR.MURAT ARTIRAN

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum '*Algılanan Anne Tutumları Ve Zorbalık Mağduriyet İlişkisinde Ontolojik İyi Oluşun Aracılık Rolü*' başlıklı çalışmanın, bilimsel ahlak geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Ayşegül KARADEMİR

ÖNSÖZ

Araştırmamın birçok aşamasında emeği olan, bilgi ve tecrübeleriyle bana desteğini sağlayan, akademik donanımı, planlı çalışması, bitmeyen enerjisi ve özverisiyle mesleki gelişimimde büyük etkisi olan, tez sürecim boyunca karşılaştığım sorunlarda beni motive eden ve her zaman yanımda olduğunu hissettiren İstanbul Arel Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyelerinden tez danışmanım ve hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Koşe Demiray'a en içten teşekkürlerimi arz ederim.

Yüksek lisansa başlama sürecimde bana sonsuz güven veren, motivasyonum düştüğünde yükselten, her türlü desteklerini esirgemeyen canım aileme sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Yanımdan belki de hiç ayrılmayan ve hem neşe kaynağım, hem de tatlı bir telaşım olan, ömrümün en güzel 4 yılını yaşatan minik oğluma bu süreçte beni anladığı için sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca makalelerin çevirisi konusunda yardım ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, lisans arkadaşlarıma da bu vesileyle teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Literatürde ebeveyn tutumlarının bireyin tutum ve davranışlarında, kişilik gelişiminde ve hayatının tüm evrelerinde belirleyici özelliklere sahip olduğuna işaret edilmektedir. Ebeveynin çocuca karşı sergilediği tutumun demokratik olması ve çocuğu bir birey olarak kabullenen, görüşlerine yer veren mahiyette olması, çocuğun hayatı boyunca özgüven, pozitif kişilik özellikleri ve olumlu benlik gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Beraberinde, iyi oluş düzeyinde de pozitif yönlü etkisi söz konusu olan bu tutumların ontolojik iyi oluş bağlamında geçmiş, şimdi ve geleceğin şekillenmesinde de önemli rolleri söz konusudur. Aynı zamanda ebeveyn tutumlarına bağlı olarak bireyin kendini ve yaşam öyküsünü algılama biçimleri de farklılaşmakta; anne tutumlarına bağlı olarak davranış biçimleri ve tutumlar farklılaştığı gibi bireydeki yansımaları da farklılaşabilmektedir. Anne tutumuna bağlı olarak birey zorbalık sistemi içerisinde zorba ya da mağdur olarak yer alabileceği gibi yaşamı algılama biçimi de farklılaşabilmektedir. Bu durum, Ontolojik iyi oluşun yaşamın öyküsel anlatımının ebeveyn tutumları ile ilişkisine işaret etmektedir.

Araştırmada bu yönde elde edilen bulgular dikkate alındığında, anne tutumlarına bağlı olarak anne duyarlılık ve anne davranışsal denetim faktörlerinin zorbalıkla ters yönlü bir ilişki sergiledikleri görülmektedir. Beraberinde anne psikolojik kontrol seviyesinin yüksek olması halinde ise çocuğun mağdur olma eğiliminin arttığı söylenebilmektedir.

Ontolojik iyi oluşun bu bağlamdaki aracılık rolü incelendiğinde ise anne duyarlılığının aktivasyon ve umut değişkenlerine pozitif etki etmekte, hiçlik ve pişmanlık değişkenlerini ise negatif yönlü olarak etkilemektedir. Beraberinde, anne tutumlarının pozitif etkilere sahip etkileri doğrultusunda ontolojik iyi oluşun pozitif alt boyutları (aktivasyon ve umut) aynı yönlü ortalama sergilemekte ve bu pozitiflik zorbalık ve mağduriyet düzeylerini düşürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ontolojik İyi Oluş, Ebeveyn Tutumları, Zorbalık, Mağduriyet

ABSTRACT

The literature on the attitudes of parents' attitudes and the behavior of individuals in all stages of life and personality development is pointed out that with specific features. Be democratic attitude demonstrated against the parents of the child and the child who accept you as an individual, have views of the place that the nature of the child's self-esteem for life, providing positive personality traits and significant contributions to positive self-development. Along, well-being at the level of the positive effect of the past on the well-being of ontological context of this attitude is concerned, the question is now, and also play an important role in shaping the future. At the same time, depending on the individual himself and his life story perception of parental attitudes are also differentiated; behaviors and attitudes can vary depending on the mother's attitude as a reflection on individual differentiation. Mother bullying attitude, depending on the individual in the system can take place as bullies or as victims of life perception may be different. In this case, the well-being of the lives of Ontological narrative expression refers to the relationship between parental attitudes.

Considering the results obtained in this direction in the study, depending on the attitude of the mother, maternal sensitivity and maternal psychological control and behavioral control factors are seen to exhibit an inverse relationship with violence. In addition to this, in case of both high levels of psychological control of the mother and maternal behavioral control, it can be said that mistreatment of the child tend to increase.

When the Ontological well-being investigation intermediary role in this context the positive effect of the mother's sensitivity to activation and variable hope, if nothing and regret variables affect the negative. Along with mother attitude in line with the positive impact of ontological good effect positive subscales occurred (activation and hope) the same way and lowering the average exhibit positive levels of bullying and victimization.

Keywords: Ontological Well-Being, Parental Attitudes, Bullying, Victimization.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. Ontolojik İyi Oluş-OİO	1
1.2. Ebeveyn Tutumları.....	2
1.3. Zorbalık.....	7
1.4. Ebeveyn Tutumları OİO ilişkisi	10
1.5. OİO - Zorbalık ilişkisi.....	14
1.6. OİO - Mağduriyet İlişkisi.....	14
1.7. Ebeveyn Tutumları Zorbalık İlişkisi	15
1.8. Araştırmanın Amacı	19
BÖLÜM II: MATERYAL VE YÖNTEM	21
2.1. Araştırma Modeli	21
2.2. Evren ve Örneklem	21
2.3. Veri Toplama Araçları	22
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu	22
2.3.2. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu	22
2.3.2. Leuven Algılanan Ana Babalık Ölçeği'nin (LAABÖ)	24
2.3.4. OİO (Ontolojik İyi Oluş) Ölçeği	26

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	27
BÖLÜM III: BULGULAR	29
3.1. Betimsel İstatistiklere İlişkin Bulgular.....	29
3.1. Ölçme Modeline İlişkin Analiz Sonuçları	32
3.2. Yapısal Modele İlişkin Analiz Sonuçları	36
BÖLÜM IV: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	38
5.2. Sınırlılıklar	43
5.3. Öneriler	43
REFERANSLAR.....	45
EKLER.....	54
ÖZGEÇMİŞ.....	59

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Gözlenen Değişkenlere İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Tablosu	29
Tablo 2: Ölçme Modeline Yönelik Uyum İyiği Değerleri	32
Tablo 3: Ölçme Modeline İlişkin Parametre Değerleri.....	33
Tablo 4: Yapısal Model İçin Uyum İyiği Değerleri	36

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Ölçme Modeline İlişkin Standardize Edilmiş Çözümleme Değerleri 34
- Şekil 2:** Ölçme Modeline İlişkin T-Değerleri 35
- Şekil 3:** Yapısal Modele İlişkin Standardize Edilmiş Parametre Değerleri..... 37

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Ontolojik İyi Oluş-OİO

OİO, yapısı itibariyle öyküsel psikoloji perspektifinde değerlendirilebildiği gibi öykü psikolojisi açısından da gelişmiş bir yaklaşım olarak değerlendirilebilmektedir. Lyddon (1996) her bir bireyin yaşamının öyküsel seyri içerisinde kendini ve kendi gerçekliğini incelediğini ifade etmektedir. Bu yaşam seyri, geçmiş, şimdi ve gelecek olarak üç aşamalı bir biçimde ele alınmaktadır. Birey bu dönemlerde yaşadığı olaylara ilişkin algıları ile yaşam hikâyesini oluşturmakta ve algının pozitif veya negatifliğine göre bu hikâyenin yapısı da aynı yönlü olarak farklılaşmaktadır. Brown (1996), yaptığı çalışmalarda yaşamın hikâyesel bir yaklaşımla değerlendirilmesinin araştırmaya katılan deneklerin mutlu olmalarını sağladığına dikkat çekmektedir. Hayatın hikâyesel seyri anlamına gelen OİO, bir başka ifadeyle kişinin yaşamı hakkında kişisel hikayesini tüm doğruluklarıyla yazan bir yazar gibi anlatım şekli olarak da ifade edilebilecektir. Dolayısıyla OİO, hayata bakan tüm zaman perspektifleri içerisinde bilişsel ve duygusal değerlendirmeleri de bünyesinde barındırmaktadır.

Ontolojik iyi oluşun doğuşuna etki deden bir diğer bakış açısı da; Şimşek (2009, 2011)'in öznel iyi oluşun işlevsel tanımı aşamasında ele alınana pozitif ve negatif etki kavramlarıdır. Bu kavramların, öznel iyi oluşu sağlayıcısı olan uygun nesnelere yapılandırma sürecinde yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Bu noktada amaçlı paradigma olarak adlandırdığı yaşam doyumunun tümünü kasteden yeni bir yapının da öznel iyi oluşa dahil edilmesini öneren, gelişmiş ve farklı bir perspektifin daha işlevsel olacağını belirtmektedir. Bunun yanı sıra akıl felsefesi temeli kavram olan "amaçlılık", psikolojik anlamda duygusal deneyimleri içermekte ve bir "şey" hakkındaki ruhsal durumları işaret etmek maksadıyla kullanılmaktadır. Amaçlılık, akıl felsefesinin temel kavramlarından biri olup, duygusal deneyimleri içeren ve bir şey hakkında ki bütün ruhsal durumlara işaret etmektedir. Amaçlı paradigma ise bu

noktada öyküsel psikolojinin varsayımlarından hareketle “yaşamın tamamı” kavramını da dikkate alarak şimdinin ve geleceğin bileşenlerini ihtiva eden bir bakış açısıyla kişinin ürettiği ve devam ettirdiği bir yaşam projesine işaret etmektedir. Bu da, yaşam doyumu düzeyine bağlı bir öznel iyi oluşun varlığına rağmen sadece öznel iyi oluşun bilişsel boyutuna odaklanmakta ve duygusal boyut görmezden gelinmektedir.

Bu boşluğu ele alan ontolojik iyi oluşun işlevsel tarafına bakıldığında ise Şimşek ve Kocayörük (2012), ortaya koydukları OİO yaklaşımına bağlı olarak bireyin yaşamı devamlılık arzeden bir döngü biçiminde değerlendirmesi gerekliliğini savunmaktadırlar. Ontolojik anlamda iyi oluş, yaşamın geçmiş bugün ve gelecek olarak üç safhada değerlendirilmesiyle birlikte, yaşamın bu üç safhadaki hikayesinin dikkate alınmasını savunmaktadır. (Şimşek 2009), yaşam projesine odaklanmayan literatürü de göz önünde bulundurarak öznel iyi oluşun öyküsel yapısı şeklinde tanımladığı ontolojik iyi oluş perspektifinden, kişinin yaşam projesini kovalamakla aktif bir biçimde meşgul olacağından, coşku, heyecan, veya motivasyon gibi duygular hikayesel anlatımın değerlendirilmesinde önemli rol oynayacaklardır. Diğer yandan, düşük düzey motivasyonun veya motivasyonsuzluğun, kaybolmuşluk, amaçsızlık veya boşluk gibi olumsuz duygulara yol açarak, kişinin kendisini karanlık bir patikada görmesiyle sonuçlanması beklentisi de ontolojik açıdan iyi oluşun ele alınmasında bir diğer gereklilik olarak ifade edilmektedir.

1.2. Ebeveyn Tutumları

Kişilik gelişiminde en önemli etkenlerin başında aile ve aile ortamı gelmektedir. Bu etkenin kişilik oluşumu sürecinin başlangıcı olduğu kabul edilir ve geleceğe taşınan kişilik özellikleri aileden kopyalanmak suretiyle oluşmaya başlamaktadır. Bu sebepten, aile içerisindeki deneyimler ve karşı karşıya kaldığı tutumlar, bireyin hem davranışlarını şekillendirmekte hem de kişilik örüntüsünü oluşturmaktadır. Bu yönü itibariyle aile içerisindeki tutumun çocuk için önemi tartışılmazdır. Çünkü çocuk, ebeveynlerinin kendisine karşı sergilediği tutum ve davranışları dış dünyaya karşı

sergileyeceği tutum ve davranışlar olarak kopyalamaya başlar ve ilerleyen dönemlerde bu tutum ve davranışlar doğrultusunda algılarını ve yorumlarını da kullanarak şekil alır (Baumrind, 1987).

Ebeveynlerin çocuca yönelik davranışlarının sınıflandırılması noktasında pek çok yaklaşım söz konusudur. Bu konuda ilk sınıflandırma Baldwin (1948) tarafından yapılmış çocuk yetiştirmede iki faktörün yüksek önem derecesinde etkisinin olduğu belirtilmiştir. Bu iki faktör, demokrasi ve kontrol olarak ifade edilmektedir. Demokratik aile yapısı içerisinde, çocuk alınan kararlara dahil edilmekle birlikte baskı unsuru söz konusu olmaz. Bu sebepten çocuğun gelişim sürecinde ailenin bu tutumuna bağlı olarak benlik yapılanması daha çok kendi algıları ve yorumları doğrultusunda oluşur. Ailede var olan kurallar, çocuk tarafından irdelenmekle birlikte ebeveynlerin bu kurallara ilişkin izahları da çocuğun kurallara bakış açısını şekillendirecektir. Bu izahlar üst düzey iletişim olarak nitelendirilmekte ve ebeveynler bu iletişimi kurarken otoriter ve soğuk olmayıp daha sıcak ve karşılıklı iletişim şeklini tercih ederler. Diğer faktör olan kontrol, ebeveynin çocuğun davranışlarını demokratik olmayan yöntemlerle sınırlandırması şeklinde kendini göstermektedir. Çocuk herhangi bir tartışmada ebeveynlere karşılık vermez ve her durum karşısında çocuğun mutlak itaati ve kabulü beklenir. Bu durumda çocuk kendi davranışlarını geliştirmek yerine ebeveynlerin zorladığı davranışları öğrenerek uygulamak zorunda kalır. Her iki faktör doğrultusunda çocuğun sosyalleşmesi değerlendirildiğinde ise demokratik tutumun çocuğun sosyalleşmesinde daha olumlu sonuçlar doğurduğu açıktır. Kontrolcü tutum karşısında ise çocuk aileden öğrendiği şekilde toplumun taleplerini karşılama zorunluluğu hissedecek ve kendini ifade etme yetisinden yoksun kalacaktır. Bu da sosyal çevre ile mücadele noktasında çocuğun yetersiz kalmasının önemli bir nedeni olarak kendini gösterecektir (Baldwin, 1948). Kontrolcü tutumun baskı egemen yapısının çocuktaki sonuçları ise ya baskıya boyun eğme alışkanlığı doğrultusunda mağduriyetlere maruz kalacak ya da başkaldırı sergileyerek baskının etkilerini zorbalık olarak sosyal çevresine yansıtabilecektir.

Ebeveynlik biçimlerine yönelik bilinen en yaygın sınıflandırma Baumrind (1987) tarafından yapılmıştır. Bu sınıflandırma yaklaşımında ebeveynin inanç sistemi odaklı olarak hareket edilmiş ve tutumların inanç sisteminden etkilendiğine yönelik bu sav, tutumlara ilişkin bakış açısını da değiştirmiştir (Darling ve Steinberg, 1993). Baumrind (1987), çocuğun kişiselliğini muhafaza ederek sosyalleşme sürecinde çocuğun çevreye ve diğerlerine uyum sağlayabilmesinin en büyük etkeninin ebeveynlerin tutumları olduğuna dikkat çekmiştir. Baumrind (1966), çocuğa karşı sergilenen ebeveyn davranışlarını ve tutumlarını “ebeveyn kontrolü” olarak değerlendirmiş ve bu kontrole ilişkin davranışların üç farklı biçimde ortaya çıkacağını belirtmiştir. Bu üç farklı biçimden birincisini kabul etmekten çekinmeyen, ceza uygulamayan ve çocuğun tepkilerine önem gösteren, karar sürecine çocuğu dahil eden, aile kurallarını izah ederek uymasını sağlamaya çalışan, sorumluluk veren ve itaat ile ilgili çok az talepte bulunan izin verici, olarak tanımlamaktadır. İzin verici tutum sergileyen ebeveyn kendini çocuğu baskı ile şekillendirecek biri değil çocuğun kendini şekillendirmesi sürecinde kullanabileceği bir kaynak olarak sunmaktadır.

İkinci olarak baskı uygulamak suretiyle çocuğun özgür davranışını engelleyen ve çocuğun davranışlarının kendi kontrolü altında şekillenmesini isteyen ebeveyn biçimidir. Bu sınıftaki ebeveynler, çocuğun davranış ve tutumlarını daha çok kendinden üst konumdaki birinin belirlediği ahlaki ve dini temelli olan mutlak davranışlar çerçevesinde şekillendiren ebeveyn ve tutumdur. İtaati bir erdem olarak görür. Ceza ve güç kullanımını, çocuğun nasıl davranması gerektiği ile kendi düşünce ve davranışlarının çatıştığı durumlarda “bencilliği” dizginleyecek en iyi yöntem olarak görür. Çocuğun özerkliğini sınırlandırmaya ve çocuğun işe saygı duyması için çocuğa ev içi sorumluluklar yüklenmesi gerektiğine inanır. Düzene ve geleneksel yapının korunmasına önem verir. Çocuğun tüm sözlerini doğru olarak kabul etmesi gerektiğine inanır. Son olarak yetkili ebeveyn ise çocuğun davranışlarını ve etkinliklerini gerçekçi bir yaklaşımla yönetir. Sözel iletişimi destekler, kurallarının altında yatan nedenleri açıklar, çocuk bu kurallara uymayı

reddettiğinde ise çekincelerini çocukla paylaşır. Özerklik ve disipline eşit derecede önem verir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki anlaşmazlıkları önemser ve anlaşmazlıklar konusunda sıkı bir kontrol uygular ancak bunu yaparken çocuğu sınırlar içine hapsedmez. Bir yetişkin olarak kendi bakış açısına göre davranırken çocuğun kişisel ilgi ve yöntemlerini de kabul eder. Çocuğun mevcut yeterliliklerini kabul eder ama geleceğe yönelik standartlar da oluşturur. Amaçlarına ulaşmak için mantığı, gücü ve pekiştireçleri kullanırken kendi kararlarını aile içi uzlaşmanın ya da çocuğun bireysel isteklerinin temeli olarak görmez (Baumrind, 1966).

Bir kısım araştırmalar, ebeveynlik biçimlerinin tipolojik olarak sınıflandırılmasının sakıncalarına değinmekte; ebeveynlik biçimlerinin bir bütün olarak ele alınmasının, bu davranışların tek bir tutum şeklini değil birden fazla tutumun bir arada bulunması ile oluştuğuna vurgu yapılmaktadır (Peterson 2005; Barber vd., 2005a). Bu yönde hareket edilmesi de hangi tutumların ergenin gelişimini ne yönde etkilediğinin belirlenmesinde güçlükler çıkmasına neden olmaktadır (Sevim 2014). Bu sebeplerden ötürü son yıllarda ebeveynlik biçimleri kavramı yerine ebeveyn davranışları/tutumları kavramları üzerinden hareket edilmiş ve bu davranış biçimleri, ebeveyn kabulü, ebeveyn desteği, cezalandırma, özerklik verme, denetim (psikolojik ve davranış), gibi farklı kavramlar altında izlenir olmuştur (Peterson, 2005).

Bu görüşe paralel çalışmalarda ise ebeveynliğin temelini oluşturan üç kriter ön plana çıkarılmış ve bunlar; duyarlılık/özen, psikolojik kontrol ve davranışsal denetim olarak ifade edilmiştir. Bu üç temel kritere ek ve psikolojik kontrolle ilişkili olan bir diğer kriter olan özerklik desteği de yine araştırmalarda ebeveynlik davranışları içerisine dahil edilmiştir (Sevim, 2014). Bu kavramlar kendi içerisinde değerlendirildiğinde; özerklik desteği ve psikolojik kontrol ebeveyn davranışlarının zıt uçları olarak nitelendirilmiş ve özerklik desteğinin düşük seviyede olması neticesinde psikolojik kontrolün yükseldiği ifade edilmiştir (Barber, 1996). Bu bağlamda Silk vd. (2003), psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin farklı yapılar olduğunu öne süren yapısal eşitlik modelleri ile duruma yeni bir boyut

kazandırmışlar ve özerklik desteğini ebeveyn tutumlarının dördüncü boyutu olarak tanımlamışlardır. Bu yeni tanımlamalar doğrultusunda ebeveyn tutumları duyarlık, psikolojik kontrol, davranışsal denetim ve özerklik desteği olarak literatürde kabul görmüştür.

Duyarlık, çocuk ve ergenlerin ebeveynleriyle yaşadıkları sevgi temelli ve sıcak ilişki düzeyine işaret etmektedir. Öte yandan, duyarlılık düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocuğun psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarına da önem gösterdikleri görülmekte ve ebeveyn davranışları içerisinde pozitif yönlü bir değişken olarak ele alınmaktadır. Farklı şekillerde ifade edilen duyarlık, ebeveynin çocuk veya ergenle olumlu içeriğe sahip zaman geçirmesi, öpme, sarılma, dokunma, kabul etme, yanında olduğunu hissettirme gibi davranışlar örüntüsü ile kendini göstermektedir (Peterson, 2005).

Psikolojik kontrol ise çocuğun gelişim sürecinde psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarını göz ardı eden bir sosyalleşme baskısı olarak ifade edilmektedir. Ebeveynlerin bu tutumları çocukta duygusal ve psikolojik gelişimi olumsuz yönde etkilemekte, çocuğun düşünme süreçlerine, kendini ifade etmesine, duygularına ve karar mekanizmasına müdahale şeklinde yaklaşımlarla kendini göstermektedir. Bu tutuma sahip ebeveynler, çocukların kendi norm ve standartlarına göre şekillenmesini ve kendi amaçları doğrultusunda hareket etmelerini istemekte ve bunun için baskı yapmaktadırlar. Bu baskı mekanizması da kendisini suçluluk hissettirme, koşullu kabullendirme ve utandırma gibi unsurlarla yürütülmektedir (Sevim, 2014).

Davranışsal denetim, çocuğun davranışlarını izleyerek uygun davranışların öğretilmesi için iletişim kuran ebeveyn davranışlarına işaret etmektedir (Barber, 1996). Bu davranış biçimi her ne kadar pozitif nitelikteymiş gibi görünse de uygun düzeyde yapılmadığı zaman baskıcı ve aşırı denetleyen bir ebeveyn profili ortaya çıkabilecek ve sonuçları da negatiflik şeklinde kendini gösterebilecektir.

Özerklik desteği, ebeveyn tarafından çocuklarına karar verme ve kendini ifade etmeleri için cesaretlendirici bir tutum olarak tanımlanmaktadır. Özerklik desteği ile

özerk davranışlar sergileyen çocuk ya da ergen, kendi kararlarını verebilecek, ebeveynlerin olmadığı durumlarda yaşamlarını devam ettirebilecek ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek, yaşamlarına yön verebilecek niteliklere ulaşmaktadırlar (Soonens ve Vansteenkiste, 2010).

Bu araştırmada ebeveyn tutumları, çocuk tarafından algılanan anne doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu sebeple “Leuven Algılanan Anne Baba Ölçeği” kullanılmak suretiyle ebeveynin ergen tarafından yukarıda sayılan hangi gruba dahil edildiğinin tespiti ve bunun karşılığında ergenin zorbalık sisteminde ne şekilde yer alacağı kurgusundan hareketle araştırmaya yön verilmiştir.

1.3. Zorbalık

Zorbalığa ilişkin farklı ülkelerde yapılan çalışmalar dünya çapında yaygın olarak kullanılan ve bilinen İngilizce’deki “bullying” teriminin farklı dillere çevirirken tam karşılığının bulunmadığını, farklı ülkelerde zorbalığı ifade eden terimlerin “bullying” terimiyle birebir örtüşmediğini ortaya koymaktadır. Bunun sebeplerinden birinin “bullying” teriminin zorbalık türlerinden biri olan ve çoğu bilimci tarafından tanıma dahil edilen sosyal dışlamayı tam olarak içermemesi olduğu düşünülmektedir. İngiltere’deki bir çalışmada “bullying” teriminin hem öğretmen hem öğrenciler tarafından sözel ve fiziksel zorbalığa karşılık olarak kullanıldığı, terimin psikolojik ya da duygusal kötüye kullanımı içermediği ortaya konmuştur (Boulton, 1997). Bu bağlamda “bullying” teriminin popüler biçimde kullanılması ancak bilim çevreleri tarafından yapılan tanıma uymamasının da zorbalık çalışmaları arasında bir örtüşme olmamasını açıklayıcı sebeplerden biri olabileceği düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra “bullying” terimine farklı dillerde karşılık gelen terimlerin vurgusunun farklılaşabileceği öne sürülmektedir. Örneğin, İtalya’da zorbalığın karşılığı olarak kullanılan “prepotenza” ve “violenza” kelimeleri daha çok fiziksel şiddet içermektedir. Japonya’da zorbalık karşılığı olarak kullanılan “ijime” ise daha az fiziksel şiddet içeren, daha çok sosyal manipülasyona vurgu yapan ve daha

çok kızlara özgü bir saldırganlık türü olarak tanımlanmaktadır (Monks ve Smith, 2006; Smith ve ark, 2002).

Türkiye’de ise “bullying” terimine karşılık olarak kullanılan “zorbalık” teriminin daha sıklıkla fiziksel ve sözel zorbalığı kapsarken sosyal dışlamaya daha az vurgu yaptığı; zorbaca davranışların farklı türleri için çocuk ve ergenlerin “dışlamak, alay etmek, eziyet etmek, korkutmak/sindirmek, taciz etmek gibi farklı terimleri de kullandığı görülmektedir (Uçanok, Smith ve Sertkaya-Karasoy, 2011).

Bu bağlamda, Smith ve arkadaşları (2002) “zorbalık” ve ilişkili diğer terimlere yüklenen anlamları 14 farklı ülke ve 13 ayrı dil açısından yaşa ve cinsiyete göre incelemiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda araştırmacılar, akranlar arası farklı sosyal durumları tanımlayan 25 senaryonun yer aldığı karikatürler oluşturmuşlardır. Araştırma bulguları 8 yaşındaki çocukların karikatürlerdeki zorbalığa ilişkin senaryoları saldırgan olan ve saldırgan olmayan biçimde ayırdedebilirken; 14 yaşındaki ergenlerin bu ayrımı daha ayrıntılı biçimde yapabildikleri, karikatürlerin içerdiği fiziksel, sözel zorbalığı ve sosyal dışlamayı ayırdedebildikleri yönündedir. Ayrıca 14 yaş grubundaki ergenler fiziksel saldırganlık ve fiziksel zorbalık arasındaki ayrımı da yapabilmiştir. Cinsiyete ilişkin bulgular her iki yaş grubunda hem kız hem erkeklerin benzer örüntüler sergilediği yönündedir.

Monks ve Smith (2006), Smith ve arkadaşlarının (2002) oluşturduğu senaryoları kullanarak 4-6 yaş, 8 yaş, 14 yaş ve yetişkinlerden oluşan dört grup ile benzer bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre 4-6 yaş ve 8 yaşındaki çocuklar zorbalığı benzer şekilde tanımlarken, 14 yaşındaki ergenler ve yetişkinler de zorbalığı tanımlamada benzer örüntüler sergilemektedir. Önceki çalışmayla tutarlı olarak yaşça küçük bireyler (4-6 ve 8 yaş) saldırgan olan ve saldırgan olmayan davranışları ayırabilirken, yaşça büyük bireyler (14 yaş ve yetişkin grubu) fiziksel saldırganlık, fiziksel ve sözel zorbalık ile sosyal dışlanmayı daha ayrıntılı biçimde ayırt etmişlerdir. Ayrıca 14 yaşındaki ergenlerin zorbalığa ilişkin senaryoları değerlendirirken güç dengesizliği ve zorbaca davranışın tekrarlı olmasını göz önünde

bulundurdukları görülmüştür. Araştırmacılar bulunulan akran zorbalığı statülerine göre zorbalığa ilişkin kullanılan terimlerde bir farklılık olup olmadığını 4-6 yaşındaki çocuklarla bireysel görüşmeye dayalı ikinci bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırma bulguları zorbalık statüsü ile zorbalık tanımının anlamlı ilişki içinde olmadığını ortaya koymaktadır. Çocukların yaklaşık yarısı zorbalık hakkında fikir sahibidir ancak zorbaca davranışın güç dengesizliği ve tekrarlı olması koşullarını ayırt edememişlerdir. Bunun yerine, kışkırtma içeren durumları, kışkırtma içermeyen durumlara göre daha fazla zorbalık ifadesiyle belirtmişlerdir. Kız ve erkek çocuklar arasında zorbaca davranışa ilişkin kullanılan terimlerde, önceki çalışmayla (Smith ve ark, 2002) tutarlı bir biçimde anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Bu çerçevede Uçanok ve arkadaşları (2011) “bullying” terimine karşılık olarak kullanılan “zorbalık” teriminin, çocuk ve ergenler tarafından kullanılıp kullanılmadığını araştırmak üzere yaş ve cinsiyet etkisini göz önünde bulundurarak bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırma sonuçları Türk örneğinde “zorbalık” teriminin zorbaca davranışların tümünü kapsayacak biçimde kullanılmadığını, terimin sırasıyla fiziksel zorbalık, fiziksel saldırganlık, sözel zorbalık ve en az sosyal dışlama türünden davranışları belirtmek üzere kullanıldığını ortaya koymuştur. Dördüncü ve sekizinci sınıfa devam eden çocuk ve ergenlerin, zorbaca davranışlara karşılık olarak “dışlamak, eziyet etmek, alay etmek, korkutmak/sindirmek ve taciz” gibi terimleri de kullandığı görülmüştür. Çocuk ve ergenler, “dışlamak” terimini sosyal dışlamaya ilişkin senaryolarda yoğun biçimde kullanmıştır. Buna göre yaş ve cinsiyetten bağımsız olarak ülkemizdeki çocukların sosyal dışlamayı oldukça iyi ayırt edebildikleri ancak sosyal dışlamayı zorbalığın bir türü olarak değerlendirmedikleri söylenebilir. Cinsiyet ve yaştan (9 ve 13 yaş) bağımsız olarak çocuk ve ergenlerin zorbalığın farklı türlerini (saldırgan olmayan, sözel, fiziksel zorbalık, sosyal dışlama ve kavga etme) ayırt edebildiği belirtilmiştir. Ayrıca ergenler, çocuklara göre fiziksel saldırganlık (kavga etme) ve fiziksel zorbalığı daha ayrıntılı biçimde rapor etmiştir.

Araştırmalarda kullanılan zorbalık tanımları zorbalığın türüne, zorbaca davranışta bulunan kişinin zarar verme niyeti olup olmamasına, yapılan davranışın ciddiyet derecesine, davranışın değerlendirmesini yapan kişiye ve davranışın zorbalık sayılıp sayılmaması için gerekli referans alınacak tekrar sayısı ve zaman dilimine göre farklılaşabilmektedir (Langdon ve Preble, 2008). Frisén ve arkadaşları (2008) zorbalığın tanımı, yaygınlığı ve olası sebeplerine ilişkin çocuklardan üç yıl arayla (10 ve 13 yaşında) ölçüm aldıkları boylamsal bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmada yer alan katılımcıların çoğu yaptıkları zorbalık tanımlarında sırasıyla sözel zorbalık, dolaylı zorbalık ve fiziksel zorbalık öğelerini kullanmıştır. Bu çalışma ayrıca kızların ve erkeklerin zorbalığı farklı biçimde tanımlayabildiklerini göstermiştir. Kızlar zorbalığı tanımlarken daha çok kurbanın maruz kaldığı zararları göz önünde bulundururken, erkekler yaptıkları tanımlarda zorbaca davranışın tekrarlılığı ve güç dengesizliği ilkelerini daha çok kullanmışlardır.

1.4. Ebeveyn Tutumları OİO ilişkisi

İyi oluş kavramı psikoloji disiplinine ilişkin literatürde öznel ve psikolojik yapıları itibariyle karşımıza çıkmaktadır. Ontolojik iyi oluş (OİO) kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için öznel ve psikolojik iyi oluşun hatlarının çizilmesi yerinde olacaktır.

İyi oluş odaklı araştırmalarda, öznel ve psikolojik iyi oluş perspektifinde bireyin kendine ilişkin yaşamsal algısının değerlendirildiği görölmektedir. Bu kavramların yanısıra yaşam kalitesi, iyilik hali (wellness), ve olumlu duygulanım gibi kavramların da iyi oluşu tanımlamada kullanıldığı, iyi oluş halinin bu kavramlar yardımıyla açıklanmaya çalışıldığı görölmektedir (Deci ve Ryan 2008). Bu kavramlar anlamsal olarak birbirlerine yakın ve hepsi bireye ilişkin olumlu, mutluluk verici ve işlevsellik sağlayan durumlarla ilişkili düzey olarak ifade edilebilmektedir. Bu bağlamda Korkut (2004), iyi oluş halini bireylerin her yönden sağlıklı olması ile ilişkilendirmektedir.

İyi olma hali, optimum seviyede sağlıklı olma hedefli, akıl, ruh ve beden sağlığının bütünleştik olarak oluşturduğu, birey açısından ise amaçların gerçekleştirilmesi sağlanmış dolu dolu bir yaşam sürme ve sosyal açıdan olumlu ilişkilerin var olduğu işlevsel bir yaşam süreci olarak değerlendirilmektedir (Myers, 2001'den akt. Korkut, 2004). Görüleceği gibi iyilik hali yaklaşımı da öznel iyi oluş kavramına paralellik gösteren bir izahlar bütünü olmakla birlikte bireyin olumlu işlevselliği ve pozitif algılar üreten yaşamsal durumlarla ilgilidir. Bu noktada öznel iyi oluş ayırımında daha çok bireyin yaşama dair öznel duyguları ve yargı durumları ön plana çıkmaktadır. İyi olma halinde ise bireyin dışında gerçekleşen ve kendini iyi hissetmesini sağlayan olaylardan kaynaklı duyguları oluşturan yaşamsal standart ve yaşama biçiminin varlığı kendini göstermektedir. (Tuzlugöl-Dost, 2005:105)

İyi oluş kavramı literatürden öznel ve psikolojik olmak üzere iki ayırmda ele alınmaktadır. Öznel iyi oluş, bireyin yaşam kaynaklı olumlu-olumsuz duygulanımları ve yaşamsal doyumlarına dair genel bir değerlendirme biçimidir. (Diener, 1984). Bu değerlendirmede, bireyin olaylara karşı sergilediği duygusal tepkileri, yaşam doyumunu sağlayan unsurlara karşı bilişsel yargılarını, duygu durumlarını, ve iş, evlilik gibi yaşamsal doyumlarının boyutlarını içermektedir. (Oishi, Diener ve Lucas, 1999). Bu noktada yaşam doyumunu da karşımıza kişinin kendi belirlediği kriterler çerçevesinde yaşam seyrini değerlendirmesi olarak ifade edilmektedir. Diener (2000)'e göre bireyler, hoş olan veya olmayan duygulara sahip oldukları anlarda, ilgilerini çeken aktiviteler gerçekleştirdiklerinde, yüksek seviyeli sevinçler ve düşük seviyeli acılar yaşadıklarında, yaşam seyrinin döngüsünden memnun olduklarında, yüksek seviyeli bir öznel iyi oluş haline bürünmektedirler. Her ne kadar iyi bir yaşam ve sağlıklı ruhsal durumun belirleyicileri farklı kriterler olsa da öznel iyi oluşun bu noktadaki ilgi odağı, kişinin kendine ve yaşamına ilişkin öz değerlendirmeleri olmaktadır. (Diner, 2000).

Psikolojik iyi oluş ise Christopher (1999)'e psikoloji temelli uygulamalarda öneme sahip bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşımın kuramsal ve uygulama

temellerinin olması itibariyle kişilik oluşumu ve gelişim kuramlarında önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, psikopatoloji için değerlendirme yapmaya dayanak teşkil etmesiyle de bu önemini korumaktadır. Psikolojik iyi oluş, psikopatolojinin belirlenmesi noktasında ölçütler sağladığı gibi danışanın amaç ve anlam bütünlüğü oluşturabilmesine de yardımcı olmakta ve danışman açısından bir yol haritası belirleyici statüsü kazanmaktadır.

Şimşek (2009) bu iki yaklaşımdan yola çıkarak öznel iyi oluşu, yaşam doyumu, duygusal iyi-oluş olarak anılan bireyin hayatına ilişkin durumları değerlendirmesi çerçevesinde ele alınan bilişsel ve duygusal boyutların bütünlüğü şeklinde tanımlamaktadır. Öznel iyi oluşun teorik yapısını, yaşamsal döngünün değerlendirme sürecinden geçirilerek bilişsel ve duygusal boyutlarının bütünlüğünü ifade eden ve öznel iyi oluşun işlevsel hali olan OİO (Ontolojik Well Being)'nin varlığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla bu gözden geçirme süreci, bağlanma aşamalarıyla da örtüşmekte ve bağlanmaya bağlı olarak şekillenen yaşamsal hikayenin oluşumu, OİO'nin seyrine de olumlu ya da olumsuz katkılar sağlamaktadır.

Diğer taraftan OİO, öznel iyi oluşun yeni bir ölçümü olarak geçmiş, şimdi ve gelecek boyutları içeren yaşam hikayesinin duygusal değerlendirilmesi (Şimşek, 2012) olarak ele alındığına göre geçmişle ilgili noktalarda çocukluk döneminde bireyin kurduğu bağlanmanın büyük önemi söz konusudur. Birey, geçmiş hikayesinde ebeveyn algısına bağlı olarak baskı altında ya da özgüven destekli bir geçmiş algısı şekillendirecek, bu algı ise ebeveynin sergilemiş olduğu tutum paralelinde oluşacaktır.

Öznel iyi oluş tabanlı kuramsal yaklaşımlar ve deneysel çalışmalar, bireyin yaşamını geçmiş ve gelecek örüntüsünde değerlendirdiğine işaret etmektedir. (Şimşek, 2009). İyi oluşun varoluşsal değerlendirmesinde ise bireyin yaşamına ilişkin yaptığı değerlendirmenin parçalar halinde değil birbiriyle ilişkili ve süreklilik arz eden bir yapıda olması gerektiği öne sürülmekte, bu devamlılık sergileyen yaşam projesinin tamamlanmış (geçmiş) devam eden (şimdi) ve gelecek olan çeklinde ele alınmasını

önemine vurgu yapılmaktadır (Şimşek, 2009). Yapılan bu yeni tanımlama doğrultusunda Şimşek (2009), ontolojik iyi oluşu geçmiş, şimdi ve gelecek boyutlarında altı aşamalı bir yapı olarak öne sürmektedir.

Geçmiş değerlendirmesinde birey kendi başarımlarına bağlı bir değerlendirme yapmakta ve başarısının yada başarısızlığının düzeyine bağlı olarak duygusal tepkiler üretmektedir. Yaşam projesinin geçmiş kısmı, bireyler açısından yaşam projesinin önemli bir bölümünü oluşturmakla birlikte geçmişte tamamlanmamış işlerin bu değerlendirmede önemli bir yere sahip oldukları belirtilmektedir (O'Leary ve Nieuwstraten, 2001; McAllister ve Wolf, 2002). Diğer taraftan bireyin duygusal durumu geçmiş başarıları ile güçlü bir bağ sergilemekte ve geçmiş yaşantısına ve bu yaşantıyı etkileyen olaylara karşı psikolojik olarak öfke, pişmanlık, sevgi, üzüntü, suçluluk gibi duygular besleyebilmektedir (Jokisaari, 2004; Emmons, 1986). Bu noktada bireyin anne tutumlarına bağlı olarak edindiği algının veya bir diğer ifadeyle anne davranış biçiminin bireyin geçmiş değerlendirmesinde başarı veya başarısızlık etkisi doğurabileceği ve bu tutumların geçmişin şekillenmesinde öneme sahip oldukları söylenebilmektedir.

Şimdinin değerlendirmesinde ise bireyin yaşamından aldığı doyum, tatmin, beklentilerin karşılanması gibi durumların bireyin şimdi değerlendirmesini yüksek puanlı olarak ortaya koymaktadır. Gelecek değerlendirmesine yönelik olarak ise (Emmons, 1986) bireyin geçmiş ve şimdi dönemlerinde yaşadığı güçlüklerin gelecekteki başarı inancını zayıflattığını ve geleceğe bakışın negatiflik içerdiğini belirtmektedir. Ayrıca, Lyubomirsky, King ve Diener (2005) pozitif duyguların başarıya ulaşmak için ihtiyaç olacak olan beceri ve yeteneklerin oluşmasına ve gelişmesine katkı sağladığını böylelikle bu bireylerin hem amaçlarına ulaşmalarının daha kolay olduğunu hem de geleceğe daha pozitif baktıklarını ifade etmektedirler. Salover vd. (2001), mutlu bireylerin sağlıklı olma çabalarının daha yüksek olduğunu ve geleceğe yönelik olarak daha olumlu yaklaşımlar sergilediklerini vurgulamaktadır (Şimşek, 2009).

Bu çıkarımlardan hareketle yaşam projesinin oluşmasında dönemlerin birbirini etkilediği ve geçmişin şimdiki ve geçmiş ile şimdinin de geleceği şekillendirdiği vurgulanabilmektedir. Anne tutumlarına bağlı olarak geçmişte oluşan olayların bireyin ontolojik iyi oluş düzeyini etkileyeceği ve bu doğrultuda geçmiş algısının şimdiki davranışları ve geleceği şekillendirebileceği düşünülmektedir.

1.5. OİO Zorbalık ilişkisi

Öznel iyi oluşun ontolojik boyutu olan OİO, bireyin geçmiş şimdi ve gelecek perspektiflerinden iyi oluş durumunu değerlendirmesi olarak özetlendiğinde; yapılan araştırmalara göre sosyo-ekonomik durumun iyi olması, mesleki doyum, eğitim düzeyinin yüksek olması, dışa dönük olmak (Diener ve Diener, 1996; Wilson, 1967), dinin gereklerini yerine getirmek (Witter, Stock, Okun ve Haring, 1985), temel ihtiyaçlar ve sosyal ihtiyaçların karşılanması (Çankaya, 2009; Diener, Tay ve Myers, 2011), psikolojik dayanıklılık (Terzi, 2005) içsel güdülenmeye sahip olmak özsaygı ve sosyal destek bireylerin öznel iyi oluşu ile pozitif yönde ilişkisi olan olumlu durumları temsil eden değişkenlerden bazılarıdır (Özer, 2009). Bunun yanı sıra madde kullanımı, sigara kullanımı, saldırganlık, zorbalık, fakirlik, göç, çekingenlik, risk alma davranışı gibi değişkenlerin öznel iyi oluşla negatif yönde bir ilişkisinin olması beklenmektedir. Litaretür incelendiğinde doğrudan bu yönde bir çalışmanın varlığına rastlanmamıştır. Ancak, iyi oluşu etkileyen durumların zorbalığı tetiklediğini ifade eden çalışmalar perspektifinden değerlendirildiğinde (Sullivan vd.,2004; Diener ve Diener,1996; Oishi, Diener ve Lucas, 1999) OİO düzeyini pozitif anlamı olarak yükselten durumların zorbalık için negatif etkenler olacağı öngörülebilecektir.

1.6. OİO Mağduriyet İlişkisi

Mağduriyet, zorbalık eylemine maruz kalma olarak özetlenebilmektedir. Sullivan ve diğerleri (2004), mağdur çocuklarla ilgili şu tespitleri yapmaktadırlar: Mağdur olan çocuklar akademik, sosyal ve duygusal anlamda zayıf bir başarı düzeyi

göstermektedirler. Zorbalık eylemlerinin meydana gelmesinden kendilerini sorumlu tutarlar çünkü bu sorunla yeterli şekilde baş edemediklerini düşündürürler. Zorbalık eylemleri devam ettikçe özsaygılarını kaybederler. Sık sık depresyon yaşarlar. Zorbalık arttıkça yaşadıkları depresyonun şiddeti ve mağdurluğun seviyesi de artmaktadır. Bunun sonucunda kendilerine zarar vermeye başlarlar hatta intihara kadar sürüklenebilirler. Bu tip çocuklar kendilerini savunmasız ve yetersiz hissettiklerinden devamlı olarak bir sonraki saldırıyı beklerler ve kendilerini çaresiz ve umutsuz hissederler. Bundan ötürü okula gelmek istemezler, yaşadıkları stres, sıkıntı ve korku öyle bir hâle gelir ki artık çalışmak, ödev yapmak ve derslere hazırlıklı olmak onlar için önem taşımamaya başlar.

Mağduriyetin, bireyin yaşamsal seyrine etkisi noktasında Fivush and Vasudeva (2002) okulöncesi çağındaki daha güvenli bağlanmış çocukların annelerinin geçmiş deneyimleri ile ilgili daha fazla değerlendirme yaptıklarını ve bu deneyimleri detaylı olarak tartıştıklarını buldular. Newcombe and Reese (2004), anılar hakkında konuşurken, güvenli bağlanmış çocukların (19 aylık) anneleri güvensiz bağlanmış çocukların annelerinden çok daha yüksek seviyede değerlendirme yaptıklarını buldular. Ayrıca, güvenli bağlanmış çocuklar güvensiz bağlanmış çocuklara göre geçmişlerini daha detaylı ve daha fazla değerlendirme yaparak anlatmaktadırlar. Bu yaklaşımlardan hareketle ontolojik iyi oluşun mağduriyetle ilişkisi, zorbalığınkine benzer şekilde olmakta ve birey mağduriyetten kurtulana kadar hayat hikayesinin ilgili dönemi negatif algılarla örüntülenmektedir.

1.7. Ebeveyn Tutumları Zorbalık İlişkisi

Ergen davranışları ve etkileyen unsurlara ilişkin literatürde, ergenlik döneminde iyi oluş kavramının kimlik gelişimi (Luyckx, Soenens, Berzonsky, Vansteenkiste, ve Goossens, 2007), alkol ve madde kullanımı (Griffin, Botvin, Scheler, Wall ve Kohl, 2007; Epstein ve Doyle, 2002), riskli cinsel davranışlar (Sorbing, Skoog ve Bohlin, 2014) ve suça yönelik davranışlar (Shek, 2005) gibi durumlarla ilişki içerisinde olduğuna işaret eden araştırmalar mevcuttur. Bu yönde yapılan araştırmalarda,

meydana gelen olumsuz davranışların temelinde büyük ölçüde ergen- ebeveyn ilişkisinin yanı sıra ebeveyn tutumlarının yattığı görülmektedir (Ben Zur, 2003; Acun Kapıkıran, 2011; Musaoğlu ve Güre, 2005; Kocayörük, 2012).

Zorbalık, uygulama biçimi ve uygulandığı zemine göre farklı biçimlerde tanımlanmakta; literatürdeki temel karşılığının İngilizce kökenli “bullying” kelimesiyle ifade edilmeye çalışıldığı görülse de, zorbalığın iş zemininde kendisini göstermesi durumunda da “mobbing” kelimesiyle ifade edildiği görülmektedir. Her iki tanımlama biçiminin özünde bir kişinin bir başka kişiye karşı, ona zarar vermesi amaçlanan davranışlar olarak özetlemek mümkün olmaktadır. Literatürde zorbalık davranışının yansımalarına bakıldığında ise, yıldırma, alay etme, psikolojik baskı, kurbanlaştırma, akran reddi gibi davranışların da zorbalık içerisinde değerlendirildiği görülmektedir (Yeşil, 2011).

Bu izahlardan hareketle zorbalığın bir kişilik bozukluğu olduğunu ifade etmek mümkündür. Her ne sebeple olursa olsun daha güçlü bir kişinin kendisinden daha güçsüz birisine baskı yoluyla bir şeyler yaptırması veya onu pasifize etme çabası sağlıklı bir davranış biçimi sayılamayacaktır. Bu sebepten kişilik ile ilişkili olarak zorbalığın tanımlanması mümkün olmakta ve literatürde bu davranışlar kişilik perspektifinden değerlendirilmektedir.

Ebeveyn tutumları ile zorbalık ilişkisi irdelendiğinde, bireyin kişilik gelişiminin ebeveyn tutumları ile doğrudan bağlantılı olduğu ve bu bağlantının zorbalık sistemi içerisinde zorba yada mağdur olarak yer alan ergenin durumunu yordadığı söylenebilmektedir. Ebeveyn tutumlarının kişilik etkisi üzerindeki araştırmalar dikkate alındığında; toplumda sağlıklı kişilik olarak ifade edilen davranış biçimlerinin ebeveyn-çocuk/ergen ilişkisiyle doğrudan şekillendiği ve bu ilişkide ebeveyn tutumunun kişilik, benlik, sosyalleşme gibi durumları şekillendirici bir role sahip olduğu ilgili literatürde görülebilmektedir Barber (1996), ebeveynin sergilediği baskıcı davranışlar, psikolojik kontrol, aşırı eleştirme gibi davranışların ergende duygusal ve psikolojik gelişimi olumsuz etkileyen kontrol biçimleri olduğunu ve

ergenin davranışlarını düzenlemeye yönelik bu baskı temelli ebeveyn tutumlarının kaygı, depresyon, bunalım gibi içsel etkilerinin yanı sıra zorbalık, suç işleme, saldırganlık, karşı gelme gibi dışsal problemleri de ortaya çıkaran etkilere sahip olduklarını ifade etmektedir.

Bu yaklaşımlardan hareketle, psikolojik ve sosyal dinamikler etkisinde şekillenen insanın, kişilik bağlamında gelişmesinde ve şekillenmesinde şüphesiz ki en büyük rol aile üzerindedir. Aile, insanın gereksinimlerini temin ettiği en doğal ilk yaşam alanıdır. Çeşitli disiplinlerde, farklı sınıflama kriterleri çerçevesinde ele alınan bireyin bulunduğu dönemlere göre değişiklik gösteren ihtiyaçlarının sağlıklı bir biçimde karşılanması da yine sağlıklı aile bağlarıyla ve sağlıklı mutlu bir aile ortamıyla mümkün olmaktadır. Bu şekilde sağlıklı ve mutlu bir aile ortamı, “başarılı aile” ifadesiyle tanımlanmaktadır (Humphreys, 1998).

Başarılı aile, tüm aile bireylerinin gelişim sürecinde destek buldukları ve yaşam boyu yanlarında olan bir aile ve pozitif duygular ifade eden bir ortam anlamını da taşımaktadır. Bunun aksi yönde ki ailenin ise başarısız aile olarak ifade edildiği ve bu türden ailelerde bireyin benlik duygusunun pozitif özellikleri içerir biçimde gelişemeyip zayıf kaldığı bağımlılık, negatif kişilik özellikleri ve güvensizlik duygularının öne çıktığı bir projeksiyon gözlenmektedir. Birey perspektifinde değerlendirildiğinde, aile bireylerinin yüksek özgüven sahibi olmaları ve her birinin yaşamda pozitif anlamda üretkenlik özelliği edinmeleri için gerekli ve en verimli ortamı sağlayacak ilişkileri, davranışları sergilemek ailenin var oluş amacı olarak yorumlanmalıdır. Bu noktada başarılı ailenin bireyleri de olumlu davranış kalıpları edinmiş olan bireyler olacak ve zorbalık konusunda daha çekimser davranabileceklerdir şeklinde bir yaklaşım sergilemek, yapılan bu araştırmalardan destek bulmaktadır (İl, 2001; Humphreys, 1998).

Ailede özellikle anne, çocuğun zamanla kazandığı becerileri, ilgi ve beğeniyle çocuğa geri yansıtarak çocuğun doğru davranışları algılamasını sağlar. Bu davranış doğrultusunda çocuk olumlu ve gerçekçi bir benlik imajı oluşturma sürecinde anneyi

kılavuz olarak belirleyecek ve doğru/yanlış ayrımını bu şekilde yapmaya başlayacaktır. Bebeklik/çocukluk döneminde annenin empatik tavrı paralelinde çocuğun benlik unsurlarının işlevleri yeniden şekillenerek kalıcı ruhsal yapı oluşacaktır. Bu sürecin sağlıklı bir biçimde seyretmesi, bireyin yetişkinlik dönemine dahi etki edecek, bireyde öz güven ve kendine saygı duyguları oluşup biçimlenecektir. (Kuyucu, 2007; Türkçapar, 1995; Terbas, 2004) Özgüven ve öz saygı gelişimiyle birlikte bireyin iletişim yöntemlerini, zorbalık içermeyen davranışlardan seçeceği düşünülebilir.

Cooley, gelişim sürecinde çocukların kendileri için önem taşıyan kimselerin, onlar hakkındaki görüşlerini dikkate alarak davranışlarını şekillendirdiklerini ifade etmektedir. Bu bağlamda Mead ise “ayna benlik” tanımı ile bireyi için önemli olan kimselerin (anne, baba, kardeşler, arkadaşlar vs.) bireyi nasıl gördükleri ve birey hakkındaki kanaatlerinin, davranışları şekillendirmede büyük önem taşıdığını ifade etmektedir. Bunların yanı sıra, bireyin hayatında kilit noktada bulunan kimselerin benlik saygısının oluşumunda doğrudan etkili olduklarını ve biçimlendirdiklerini de belirtmektedir. Birey, önemsendiği kimselerin davranışlarını değerlendirmekte, bu değerlendirmeleri kendi iç dünyasında yorumlayarak kişilik ve davranış biçimlerini şekillendirmektedir. Böylelikle de önem arz eden kişilere yönelik tutumlar oluşmakta; bu kimselere saygı duyuyor ve onları değerli buluyorsa kendine de saygı duymakta ve değerli bulmaktadır. (Bednar, Wells ve Peterson, 1991).

Saldırganlık üzerine yapılan araştırmalar, okullarda yaşanan fiziksel ve sözel saldırgan davranışların sıklığına dair çarpıcı bulgular ortaya koymuştur. Ergenlerdeki bu saldırganlık genelde, fiziksel şiddet içeren davranışlar ile alay etme, dışlama, küçük düşürme gibi zorbalık içeren davranışlar şeklinde ortaya çıkmıştır. Saldırgan davranışı ortaya çıkaran pek çok faktör (biyolojik, engellenme, sosyal öğrenme, bağlanma ilişkileri vb.) bulunmaktadır. Bu durum da çocuğun çevreye yönelik algısını olumsuz yönde etkileyecek, diğer insanların davranışlarına karşı negatif bir beklenti (başkalarının güvenilir olmadığına, kendine zarar vereceğine dair) içine

girmesine sebep olacaktır. Bu beklentileri taşıyan birey, diğerlerine yönelik davranışlarında (özellikle akranlarına karşı) kışkırtma ve manipülasyonun eşlik ettiği saldırgan davranışlar sergileyecektir (Totan, 2008).

Akran zorbalığına maruz kalmanın belli bir grupta yer alan çocuklar için neden daha çok gerçekleştiğini ve yaşam boyu bu durumun varlığını devam ettiren nedenleri araştıran, bu çocuklarla diğerleri arasındaki farklılıkları belirlemek için yapılmış çalışmalar literatürde yer almaktadır. Bu yönde yapılmış olan çalışmalardan bazılarında çocuğun yaşantısında önemli bir yere sahip olan ebeveynleri ile kurdukları ilişki biçiminin zorbalık sistemi içinde zorba veya kurban olarak yer almalarında anlamlı etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir (Nickerson, Mele ve Princiotta, 2008).

Ebeveynle olan ilişki niteliğinin, çocuğun yaşamındaki diğer ilişkilerinin niteliği için önemli bir belirleyici olabileceğini; bu bağlamda, ebeveyn tarafından sağlıklı bir biçimde şekillendirilen çocukların çocukların akranlarıyla da daha olumlu ilişkiler kurabileceklerini bildirmektedir (Schneider, Atkinson ve Tardif, 2001).

Tüm bu ve diğer araştırmalardan hareketle, zorbalığın bir davranış bozukluğu kabulü perspektifinde ebeveyn tutumlarının zorbalık noktasında, kişilik özelliklerini şekillendirici niteliği itibariyle önemli bir etkisinin olduğu ifade edilebilecektir. Ayrıca, çocukta gelişen düşük düzeyli kişilik özellikleri ve güven olgusuna bağlı olarak çocuğun zorbalık sistemi içerisinde yer alması veya zorbalığa maruz kalması söz konusu olabilmektedir.

1.8. Araştırmanın Amacı

Yukarıda özetlenen literatür doğrultusunda, bu çalışmanın amacı; Türkiye örneğinde, 15-19 yaş aralığındaki çocukların anneyi algılama şekli ile zorbalık mağduriyet ilişkisini tespit etmektir. Algılanan anne tutumunda OİO değişkeninin aracılık rolü olduğu düşünülmektedir. Literatürde olumlu anne algısı ve ebeveyn algılama biçimlerinin, olumlu psikolojik özellikleri desteklediği ve bireyin yaşama

bakış açısında olumlu etkilere sahip olduğu görülmektedir. Algılanan anne tutumları, zorbalık mağduriyet ilişkisinde ise çocukların ebeveynleri ile kurdukları, yaşamın ilk ve en önem arz eden ilişkisi olan bağlanma etkileşiminin, zorbalık sistemi içinde zorba veya kurban olarak yer almalarında anlamlı etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir (Schneider, Atkinson ve Tardif, 2001).

Yapılan literatür taraması doğrultusunda bu çalışmanın amacı; annenin çocuğa karşı sergilediği davranışların (duyarlı tutum eksikliği, davranışsal denetim, psikolojik kontrol, özerklik desteği) bireyin zorba-mağdur sisteminde yer almasında etkisi ve ontolojik iyi oluş alt boyutlarının bu süreçteki aracılık rolünün irdelenmesi şeklinde belirlenmiştir.

BÖLÜM II: MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada algılanan anne tutumları ile zorbalık arasındaki ilişkide OİO değişkeninin aracılık rolünün belirlenmesi hedeflenmiştir. Bireylerde algılanan anne biçimleri göz önüne alınarak OİO değişkeninin ebeveynlik algısı perspektifinde gelişen bağlanma düzeyine hangi yönde ve ne ölçüde etki ettiği araştırılmıştır. Bu noktada, kavramlar arasındaki ilişkinin analizi için yapısal eşitlik modelinden yararlanılmıştır.

Araştırma modeli olarak ilişkisel tarama yönteminden faydalanılmıştır. Karasar (2013) ilişkisel tarama modelini iki veya ikiden fazla değişken arasındaki birbirlerinden etkileşimli olarak değişim durumunun varlığını ve derecesini tespit etmeye yönelik çalışmalarda tercih edilen araştırma modeli olarak ifade etmektedir. Modelde, değişkenler arası ilişkiler korelasyon ve karşılaştırma yöntemleri ile değerlendirilmekte ve bunun yanı sıra korelasyon analizi ile değişkenlerdeki değişimin birlikte olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmaktadır. Karşılaştırmada ise bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerden etkilenip etkilenmediği bir diğer ifadeyle bağımsız değişkenlerdeki farklılaşmanın bağımlı değişkeni etkileyip etkilemediği analiz edilmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda değişkenlere ilişkin düzeylerin farklılaşma biçimleri yine grup ortalamalarından hareketle tespit edilmeye çalışılmaktadır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini İstanbul ili içerisinde seçilen bazı devlet ve özel okullarında öğrenimini devam ettirmekte olan Lise 2 ve 3'ncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Evren içerisinde seçilen örneklem ise aynı kriterlere sahip 300 kişi olarak belirlenmiş ve bu öğrencilere anket uygulanmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formu, ankete katılan öğrencilerin kişisel özelliklerini belirlemek adına araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Formda, katılımcı öğrencilerin cinsiyet, yaş, not ortalaması (başarı durumu), sınıf ve okul türü (özel okul-devlet okulu), anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, kiminle yaşadığı, “yakın arkadaşınız var mı?” ve “sorunlarınızı kiminle paylaşırsınız?” şeklinde 10 betimleyici ifade ve bunun yanı sıra “Okul başarınızı nasıl değerlendirirsiniz” şeklinde kendini değerlendirmeye yönelik bir ifade olmak üzere toplam 11 maddeden oluşmaktadır.

2.3.2. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu

Araştırmada örneklemin yaş grubu itibarıyla, Pişkin ve Ayas (2007) tarafından geliştirilen “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği- Ergen Formu” kullanılmıştır.

Araştırmada 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalığa uğrama ve zorbalık yapma düzeylerini öntest, sontest ve izleme ölçümlerini belirlemek amacıyla Pişkin ve Ayas (2007) tarafından geliştirilen “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği- Ergen Formu” kullanılmıştır.

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formunun geliştirme aşamasında da çocuk formunun geliştirme aşamaları takip edilmiştir. Ölçeğin geliştirilme aşaması tamamlandıktan sonra ölçek, Ankara ilinde farklı sosyo ekonomik düzeylerdeki ilköğretim ve orta öğretime okullarının 6,7,8,9,10 ve11. sınıflarına devam eden 1900 öğrenciye uygulanmıştır. Bu ölçekler akranlarına “zorbalık yapan” ve “zorbalığa uğrayan” öğrencileri belirlemek amacıyla toplam 53 madde ve altı faktörden oluşmaktadır.

Ölçekteki maddelerin faktörlere göre dağılımı şu şekildedir; 1-15. maddeler fiziksel zorba ve kurban olarak başlıklandırılmış ve bu faktör ile zorbalık davranışının

fiziksel olarak uygulanma ve uygulamaya maruz kalma düzeylerinin ölçümü hedeflenmiştir. 16-22. maddeler sözel zorba ve kurban faktörünü oluşturmaktadır. Bu faktör, zorbalığın veya mağduriyetin fiziksel olarak değil sözel olarak uygulanma veya maruz kalınma düzeyini belirlemektedir. 23-28. maddeler izolasyon zorba ve kurban faktörünü oluşturmakta ve bu faktör zorba veya mağdurun çevreden soyutlanma düzeyini belirlemeye yöneliktir. Söylenti yayma zorba ve kurban faktörünü oluşturan 29-33. Maddeler ise zorbalığın veya mağduriyetin, söylenti yayma, hakkında söylenti çıkarılması yoluyla oluşum düzeyini belirlemeye yöneliktir. 34-43. maddeler eşyalara zarar verme zorba ve kurban faktöründe, zorbanın mağdurun eşyalarına zarar vermek suretiyle bu davranışını gerçekleştirme düzeyi ve mağdurun da bu yolla mağduriyete uğrama düzeyi ölçülmektedir. 44-53. maddeler cinsel zorba ve kurbanı oluşturmaktadır ve bu faktör cinsel zorbalık veya cinsel mağduriyet düzeyini ölçmeye yöneliktir. Ölçeğin zorba ve kurban boyutlarından alına bilecek en düşük puan 53 en yüksek puan 265 dir. Puanlar arttıkça zorba ve kurban olma durumu artar.

Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu biri “zorba ölçeği” diğeri “kurban ölçeği” olarak adlandırılan ve aynı maddelerin farklı biçimde sorulmasından oluşan paralel iki ölçekten oluşmaktadır. Öğrencilerin zorba ölçeğinde yer alan söz ve eylemleri ne sıklıkla yaptıklarını, kurban ölçeğinde ise bu söz ve eylemlere ne sıklıkla uğradıklarını işaretlemeleri beklenmektedir.

a) Kurban (Mağdur) Ölçeği. Bu ölçeğinin geçerlik çalışması için de önce uzman görüşüne başvurulmuş ve ardından doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan birinci düzen DFA sonucunda, uyum indeksi $X^2= 5407.73$ (sd=1307, p.= .00), $X^2 / sd = 4.13$ RMSEA= 0.041, GFI= 0.90, AGFI= 0.89, CFI=0.90, NFI=0.96 ve NNFI= 0.97 olarak bulunmuştur. Yapılan ikinci düzey DFA sonucunda; uyum indeksleri $X^2= 5959.71$ (sd=1315, p.= .00), $X^2 / sd = 4.53$ RMSEA= 0.043, GFI= 0.89, AGFI= 0.88, CFI=0.97, NFI=0.96 ve NNFI= 0.97 olarak bulunmuştur.

Kurban ölçeğinin Cronbach α iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı toplam ölçek için 0.93, “fiziksel zorbalık” alt ölçeği için 0.82, “sözel zorbalık” alt ölçeği için 0.75, “izolasyon” alt ölçeği için 0.77, “söylenti yayma” alt ölçeği için 0.75, “eşyalara zarar verme” alt ölçeği için 0.80 ve “cinsel zorbalık” alt ölçeği için 0.88 olarak hesaplanmıştır.

b) Zorba Ölçeği. Ölçeğin geçerlik çalışması için önce uzman görüşüne başvurulmuş, ardından doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan birinci düzen DFA sonucunda uyum indeksi $X^2 = 6461.32$ (sd=1307, p.= .00), $X^2 / sd = 4.94$ RMSEA= 0.046, GFI= 0.89, AGFI= 0.88, CFI=0.96, NFI=0.95 ve NNFI= 0.96 olarak bulunmuştur. Yapılan ikinci düzey DFA sonucunda uyum indeksleri $X^2 = 7298.38$ (sd=1316, p.= .00), $X^2 / sd = 5.54$, RMSEA= 0.049, GFI= 0.87, AGFI= 0.86, CFI=0.96, NFI=0.95 ve NNFI= 0.96 olarak bulunmuştur.

Zorba ölçeğinin Cronbach α iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı toplam ölçek için 0.92, “fiziksel zorbalık” alt ölçeği için 0.83, “sözel zorbalık” alt ölçeği için 0.74, “izolasyon” alt ölçeği için 0.75, “söylenti yayma” alt ölçeği için 0.66, “eşyalara zarar verme” alt ölçeği için 0.79 ve “cinsel zorbalık” alt ölçeği için 0.88 olarak hesaplanmıştır.

2.3.2. Leuven Algılanan Ana Babalık Ölçeği'nin (LAABÖ)

Sevim (2014) tarafından Türkçeye uyarlanması yapılan Leuven Algılanan Ana Babalık Ölçeğinin, ergen ve ana baba sürümünün geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi kapsamında;

- Orijinal ölçeğin faktör yapısına uygunluğunun ortaya konulması amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.
- LAABÖ ergen sürümünün ve ana baba sürümünün ölçüt bağıntılı geçerliği, incelenmiştir.
- İç tutarlılık güvenilirliğini sınamak amacıyla hem Cronbach Alfa katsayıları saptanmış hem de madde toplam puan korelasyon analizi yapılmıştır.

Ölçeğin veri grubu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve İstanbul, Ankara, Niğde, Kahramanmaraş ve Siirt illerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı liselerde okuyan 14-23 yaş arası 643 öğrenciden oluşmaktadır. Okullar belli bir ölçüt temelinde seçilmemiş; izin alınabilen yerlerden veri toplanmıştır. Katılımcıların 278'i (%43.3) erkek, 364'ü (%56.7) kadındır. Yaş ortalaması 18.26'dır.

Yapılan doğrulayıcı faktör analizinde dört faktörlü model ergenlerin hem anneleri hem babaları için doğrulanmıştır. Standardize edilmiş doğrulayıcı faktör analizi modelinin sonunda ergenlerin anneleri ($X^2=1.96$, standardize edilmiş hataların ortalama karelerinin karekökü [SRMR]=0.06, karşılaştırmalı uyum indeksi [CFI]=0.96, yaklaşık hataların ortalama karekökü -[RMSEA]=0.06) ve babaları ($X^2=2.15$, SRMR=0.07, CFI=0.95, RMSEA=0.07) için uyum iyiliği göstergeleri iyi düzeyde uyuma işaret etmektedir (19). Ölçeğin geçerliği ayrıca yapılan araştırmalarla da desteklenmiştir. Elde edilen analiz sonuçları neticesinde iç tutarlılık katsayıları duyarlılık $\alpha= .82$, davranışsal denetim $\alpha= .74$, psikolojik kontrol $\alpha= .73$ ve özerklik desteği $\alpha= .52$ olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin alt boyutlarının ölçtüğü “Duyarlık” ana babalardan görülen destek ve yakınlığın derecesini vermektedir. “Davranışsal denetim”, kurallar ve ilkeler belirleyerek, ebeveynlerin uyguladığı etkin denetimi ifade etmektedir. “Psikolojik kontrol” ise ana babaların zorlayıcı ve müdahale edici bir kontrol süreci kullanmasına, özellikle gencin psikolojik yaşantılarına karışma girişimlerine işaret etmekte olup, son boyut olan “Özerklik Desteği”ndeki maddeler gencin kendi iradesiyle aldığı kararlar ve yaptığı planların ebeveyn tarafından desteklemesiyle ilgilidir.

Bu araştırmada ölçeğin yalnızca anne boyutu kullanılmış, baba boyutu araştırmaya dahil edilmemiştir.

2.3.4. OİO (Ontolojik İyi Oluş) Ölçeği

Şimşek ve Kocayörük (2012) tarafından bilişsel veya duygusal bütün öznel iyi oluş ölçeklerinin yaşamın kendisine değinmesi gerekliliğinden hareketle, amaçlılık paradigmasıyla desteklenmiş bir Ontolojik İyi Oluş Ölçeği (Ontological Well-Being Scale OWBS) geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilmesi üç zaman boyutu içinde yaşamını duygusal olarak değerlendiren bireyleri anlamak için psikometrik bir aracın gelişiminin ve geçerliliğinin amaçlanmasından hareketle yapılmıştır. Araştırmada kullanılan OİO ölçeği 24 madde ve “Yaşam Projemin Tamamlanmış Kısımına Baktığımda”, “Yaşam Projemin Yaşamakta Olduğum Kısımına Baktığımda” Ve “Yaşam Projemin Geleceğini Düşündüğümde” şeklinde üç alt boyuttan oluşmaktadır.

Ölçeğin alt boyutları pişmanlık (regret), harekete geçme (activation), hiçlik (nothingness) ve umut (hope) boyutlarında oluşmaktadır. Pişmanlık, bireyin yaşam projesine ilişkin olarak geçmiş perspektifinde var olan yaşanmış olaylar, kişiler vs. ilişkin duyduğu pişmanlık algısının boyutlarını ve ontolojik iyi oluşun negatif boyutunu ifade etmektedir. Harekete geçme ise bireyin aktif olma, çaba sergileyebilme ve yaşam projesinin şimdi ve gelecek perspektifine ilişkin planlarını hayata geçirmek için eyleme geçme olarak ifade edilmektedir. Harekete geçme, ontolojik iyi oluşun pozitif alt boyutlarından birisidir. Umut, bireyin geleceğe bakış açısını belirlemekte ve pozitif bir yapı sergilemektedir. Hiçlik ise negatif alt boyutlardan bir diğeri olup bireyin kendine ilişkin yetersizlik, hiçlik, önemsizlik algısını ölçmektedir.

Keşfedici faktör analizi için, araştırma örnekleme, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Eğitim Bilimleri Enstitüsünden ortalama 22 yaş ile 352 lisans öğrencisinden (162 erkek, 190 kadın) oluşmuştur. Faktör analizi uygulanmadan önce, örneklemin uygun olup olmadığına karar vermek için örneklem yeterliliği Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ölçeği testi ile değerlendirilmiş ve analiz neticesinde KMO indeksi .82 olarak ifade edilmiştir. Ayrıca, Barlett küresellik test sonucu $p < .001$ olarak tespit edilmiş ve ölçeğin faktör analizi için uygunluğu dile getirilmiştir.

Faktör analizi sonucunda belirlenen üç faktör için faktör yüklemesini göstermektedir. BAFL ölçeğinin faktör yapısı, temeli olan teori ile uyumludur. Faktör 1, varyansın 19.37% ile epistemik işlevi (EF) ölçen altı maddeden oluşmaktadır. Faktör 2, varyansın 17.46% ile, referans işlevini (RF) ölçen altı maddeden oluşmaktadır. Faktör 3, varyansın 14.27% ile, iletişim işlevini (CF) ölçen beş maddeden oluşmaktadır. Bu üç faktör toplam varyansın 51% 'ini karşılamaktadır. 17 maddeden oluşmakta olan BAFL ölçeğinin son halinin ve bu üç faktörün Cronbach alfa iç tutarlılık değerleri sırasıyla EF için $\alpha = .80$, RF için $\alpha = .79$, ve CF için $\alpha = .73$ olarak beyan edilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Gerçekleştirilen çalışmada veri toplama süreçleri şu şekilde yapılmıştır: Okulların idari birimlerinden izinler alınmış ve araştırmacı tarafından anketler öğrencilere uygulanmıştır. Öğrencilere araştırmanın amacı anlatılmıştır.

Anketlerin öğrenciler tarafından cevaplanması yaklaşık olarak 30 dakikada tamamlanabilmiştir. Çalışma anketleri 3 lisede uygulanmıştır. Her bir lisede çalışma yaklaşık olarak 6 günde tamamlanırken, toplamda 18 günde anketlerin cevaplandırma işlemi sonlandırılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencin, akademik başarılarını etkilememek için, rehberlik ders saatlerinde uygulamanın gerçekleştirilmesine özen gösterilmiştir. Büyük gruplarda çalışmanın sağlıklı olmadığı düşünüldüğü için; anket uygulamaları bireysel ve/ veya küçük gruplar halinde devam ettirilmiştir. Oluşturulan gruplar öğrencilerin ders durumlarına göre ikişerli, beşerli ve onarlı olmak üzere düzenlenmiştir. Lise son sınıf öğrencileri sınava hazırlık sürecinde olduğu düşünülerek çalışmaya dahil edilmemiştir. Çalışmaya toplamda 500 öğrenci katılırken; sadece 300 öğrencinin anket cevaplarının değerlendirilmeye uygun olduğu görülmüştür.

Araştırmada, analiz yöntemi olarak iki aşamalı yaklaşım yöntemi kullanılmıştır. İki aşamalı yaklaşım yönteminde araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkilere

yönelik yapısal model test edilmeden önce değişkenlerin ölçme modeli içerisindeki uyum iyiliği düzeyleri test edilerek yeterli uyum değerleri elde edilmeye çalışılır (Anderson ve Gerbing, 1998). Bu aşama hedeflendiği biçimde gerçekleştikten sonra bir sonraki aşama olan yapısal modelin test edilmesine geçilir. Son yıllarda yapılan araştırmalar, bu iki aşamalı modelin tek başına yeterli olmadığına işaret etmektedir. Bu sebepten iki aşamalı yaklaşım uygulanmadan önce geleneksel faktör analizi yapılarak örtük yapıların açımlayıcı faktör analizi ile gözden geçirilmesinin gerekli olduğu ifade edilmektedir (Schumacker ve Lomax, 2004; Mulaik ve Millsap, 2000). Bu sebepten, bu araştırmada ölçme modeli doğrultusunda örtük yapılar ayrı ayrı faktör analizine tabi tutularak tek boyutluluk varsayımı test edilecek ve daha sonra ölçme modelinin test edilmesinin ardından son olarak yapısal modelin test edilmesine geçilecektir.

BÖLÜM III: BULGULAR

3.1. Betimsel İstatistiklere İlişkin Bulgular

Değişken	Grup	N	%
Cinsiyet	Erkek	120	40,0
	Bayan	180	60,0
Yaş	15	6	2,0
	16	121	40,3
	17	144	48,0
	18	26	8,7
	19	3	1,0
Okul Türü	Devlet	255	85,0
	Özel	45	15,0
Sınıf	10	133	44,3
	11	146	55,0
Anne Eğitim	Okur-yazar değil	21	7,0
	İlkokul	119	39,0
	Ortaokul	67	22,3
	Lise	73	24,3
	Üniversite	20	6,7
Baba Eğitim	Okur-yazar değil	3	,7
	İlkokul	81	27,0
	Ortaokul	67	22,3
	Lise	98	32,7
	Üniversite	50	16,7
Kimle Yaşadığı	Anne-Baba İle	263	87,7
	Anne ile	23	7,7
	Baba ile	4	1,3
	Diğer	10	3,3
Yakın Arkadaş	Var	288	96,0
	Yok	12	4,0
Sorunlarını paylaştığı biri	Aile	110	36,7
	Aile ve Arkadaş	63	21,0
	Arkadaş	110	36,7

Örneklemin %60'nı bayanlar, % 40'nı ise erkekler oluşturmaktadır. Okul türüne bakıldığında; devlet okulu öğrencisi 255 kişi (%85), özel okul öğrencisi 45 kişi (%15) araştırmaya katılmıştır. Katılımcıların yaş grupları incelendiğinde; en yüksek yaş oranını %48 ile 17 yaşındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Sınıf seviyeleri; % 44,3 ile 10 sınıf, % 55 ile 11 sınıf öğrencileri olarak iki kısma ayrılmıştır. Anne eğitim seviyelerine göre bakıldığında; okur-yazar olmayan 21 kişi (%7), ilkokul mezunu 119 kişi (%39), ortaokul mezunu 67 kişi (%22,3), lise mezunu 73 kişi (%24,3), üniversite mezunu 20 kişi (%6,7) olarak tespit edilmiştir. Baba eğitim seviyeleri ise; okur - yazar olmayan 3 kişi (%7), ilkokul mezunu 81 kişi (%27), ortaokul mezunu 67 kişi (22,3), lise mezunu 98 kişi (%32,7), üniversite mezunu 50 kişi (%16,7)'dir. Katılımcıların %87'si anne-babasıyla, %7,7 si annesiyle, %1,3'ü babasıyla yaşamaktadır. Öğrencilerin karşılaştığı sorunları kimlerle paylaştığına bakıldığında ise; %36,7'si ailesi ile %21'i ailesi ve arkadaşları ile, %36,7'si arkadaşları ile paylaşmaktadır.

Tablo 1: Gözlenen Değişkenlere İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Tablosu

Değişkenler	M	SD	ANNDUY	ANDD	ANNPK	ANNOZE	PİŞMANLIK	AKTİVASYON	HİÇLİK	UMUT	ZORBA	MAGDR
1.ANNDUY	27.6	6.4	1									
2. ANDD	13.3	3.8	-.30**	1								
3.ANNPK	12.4	4.6	-.33**	.16**	1							
4.ANNOZE	18.5	4.9	.60**	-.47**	-.26**	1						
5. PİŞMANLIK	18.6	6.2	-.30**	.20**	.18**	-.27**	1					
6. AKTİVASYON	14.5	5.1	.34**	-.24**	-.22**	.24**	-.35**	1				
7. HİÇLİK	13.9	6.7	-.32**	.18**	.24**	-.24**	.53**	-.42**	1			
8. UMUT	21.8	7.1	.37**	-.15**	-.20**	.24**	-.35**	.48**	-.35**	1		
9.ZORBA	19.7	25	-.15**	-.15**	.16**	-.07	.12*	-.02	.32**	-.07	1	
10.MAGDR	26.5	27	-.14*	.01	.15*	-.16**	.23**	-.11	.37**	-.12**	.68**	1

Notlar: N = 300 ** $p < .001$, * $p < .01$

Yapılan faktör analizi neticesinde “Algılanan Anne Tutumları” değişkeninin 4’lü faktör yapısı sergilediği görülmüştür ve bu faktörler; Anne duyarlılık (ANNDUY), Anne davranışsal denetim (ANDD), Anne psikolojik kontrol (ANNPK), Anne özerklik desteği (ANNOZE) olarak ifade edilmiştir. Benzer şekilde OİO (Ontolojik İyi Oluş) değişkeninin de 4’lü dörtlü faktör yapıda olduğu görülmüş ve bu faktörlerde, Pişmanlık, Aktivasyon, Hiçlik, Umut olarak isimlendirilmiştir. Zorbalık değişkeninin 2’li faktör yapısı sergilediği görülmüş ve bu faktörler Zorba ve Mağdur olarak ifade edilmiştir.

3.1. Ölçme Modeline İlişkin Analiz Sonuçları

Ölçme modelinin oluşturulması, faktör analizi neticesinde elde edilen örtük değişkenlerin hangi madde/faktör(ler) aracılığıyla ölçülebileceğinin belirlenmesi ve daha sonra bu çoklu yapının birlikte test edilmesi şeklindeki süreçtir. Bu araştırmada belirlenmiş olan örtük değişkenler “Algılanan Anne Tutumları”, “Ontolojik İyi Oluş-OİO” ve “Zorbalık” gözlenen değişkenleri olmakla birlikte bu maddeleri ölçmekte kullanılan değişkenler (alt boyutlar), maddelere yönelik faktör analizi sonuçları doğrultusunda tanımlanmıştır. Sonuçlar, birden fazla faktöre sahip olan “Ontolojik İyi Oluş”, örtük değişkeninin gözlenen değişkenleri faktör analiziyle belirlenmiş olan faktörlerin toplam puanları olurken yine algılanan anne tutumu örtük değişkeninin de faktör analizi neticesinde 4 boyutlu yapısına ilişkin faktör puanları dikkate alınmıştır. Diğer taraftan iki boyutlu olarak belirlenen zorbalık değişkeni için de yine alt boyutlara ilişkin toplam faktör puanları dikkate alınmış ve analizler bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir.

Tanımlanan ölçme modeline doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış, modelin bu haliyle geçerli sonuçlar verdiği görülmüştür. Akabinde, modelin son haline ilişkin elde edilen uyum iyiliği değerleri Tablo 2 ile verilmiştir.

Tablo 2: Ölçme Modeline Yönelik Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Değer	Yorum
χ^2			62.08	
Sd			30	
χ^2 / sd	2	6	2.07	İyi Uyum
RMSEA	0<RMSEA<.05	.05< RMSEA<.10	.06	Kabul Edilebilir
NFI	.95<NFI<1	.90<NFI<.95	.90	Kabul Edilebilir
NNFI	.95<NNFI<1	.90<NNFI<.95	.90	Kabul Edilebilir
CFI	.95<CFI<1	.90<CFI<.95	.90	Kabul Edilebilir
GFI	.95<GFI<1	.90<GFI<.95	.90	Kabul Edilebilir

Notlar: χ^2 (Kare Uyum Testi / Chi-Square Goodness); Sd (serbestlik derecesi / degree of freedom); RMSEA (Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü / Root Mean Square of Approximation); NFI (Normlaştırılmış uyum indeksi/ Normed fit index); NNFI (Normlaştırılmamış uyum indeksi / Non-normed Fit Index); CFI (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi/ Comparative fit index); GFI (İyilik Uyum İndeksi / Goodness of fit index)

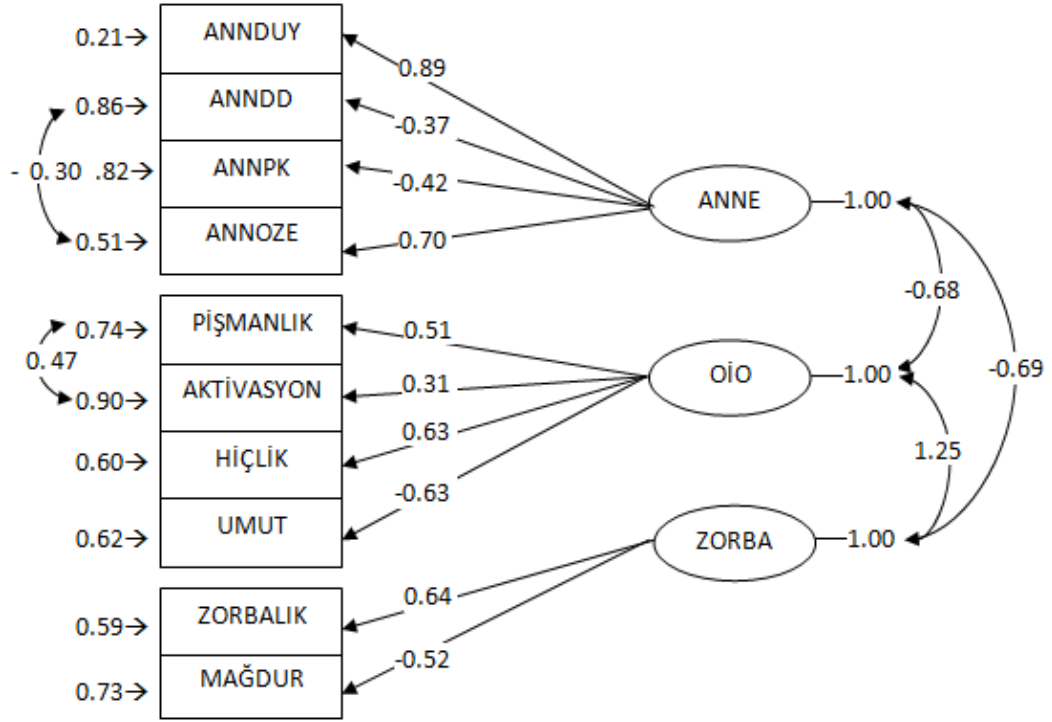
Tablo 2 verilerinden hareketle, ölçme modeline ilişkin değişkenlerin uyum düzeylerinin genel itibariyle olumlu bir biçim sergiledikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra modelin son haline ilişkin parametre değerleri analiz edilmiş ve elde edilen bu değerler Tablo 3 ile verilmiştir.

Tablo 3: Ölçme Modeline İlişkin Parametre Değerleri

Örtük Değişkenler / Gözlenen Değişkenler	Standart Yükler	t-değeri	R^2
Anne			
Anne Duyarlılık	.89	15.39	.79
Anne Davranışsal Denetim	-.37	-5.98	.14
Anne Psikolojik Kontrol	.42	-7.03	.18
Anne Özerklik Desteği	.70	12.06	.49
Ontolojik İyi Oluş			
Pişmanlık	.51	8.68	.34
Aktivasyon	.31	5.23	.18
Hiçlik	.63	11.03	.42
Umut	-.62	-10.81	.40
Akran Zorbalığı			
Fiziksel Zorbalık	.64	10.14	.44
Mağdur	-.52	-8.47	.25

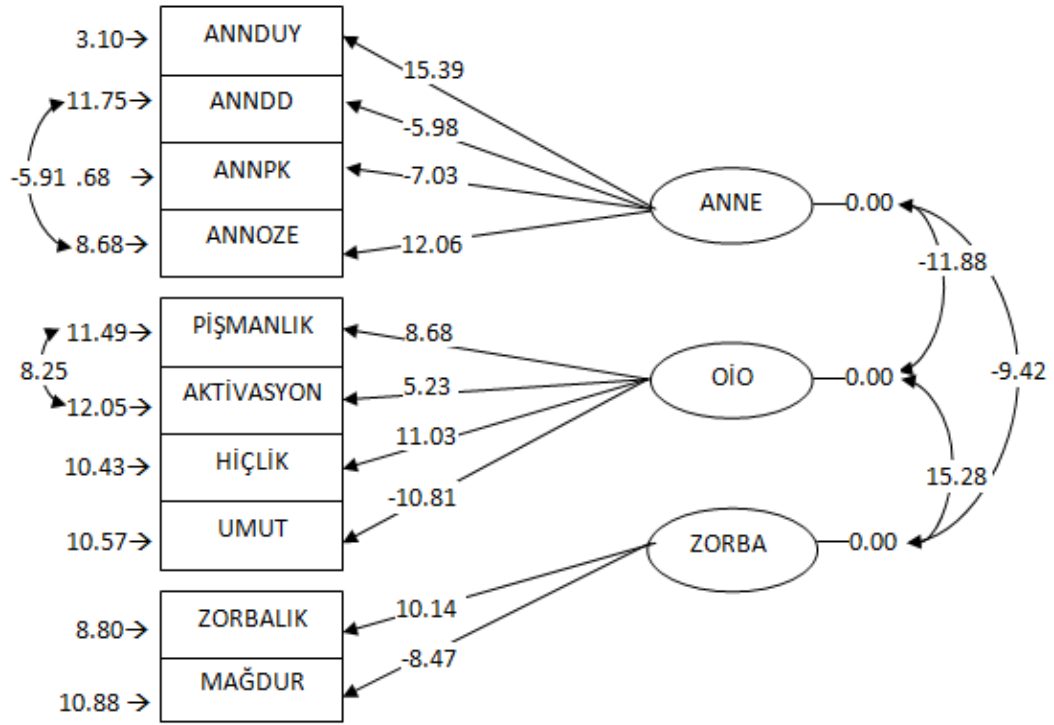
Notlar: R^2 = Gözlenen değişkenlerde açıklanan varyansın miktarı.

Tablo 3 verilerinden hareketle, ölçme modeline dair faktör yük değerleri genel itibariyle orta düzeyin üzerinde analiz edilmiştir. Bu durum, gözlenen değişkenlerde örtük değişken ile açıklanan değişkenliğin de benzer şekilde farklılaşmasına sebep olmaktadır. Genel olarak tüm modelde açıklanan değişkenliğin .14-.79 aralığında değiştiği görülmektedir. Parametre değerlerine ilişkin bu durum (Şekil 1), t değerlerinin farklılaşmasının da gerekçesi olmakla birlikte tüm t değerleri .01 düzeyinde anlamlı olarak ölçümlenmiştir (Şekil 2).

NOT: ANNE: Algılanan Anne Tutumları, ANNDUY: Anne Duyarlılık, ANND: Anne Davranışsal Denetim, ANNPk: Anne Psikolojik Kontrol, ANNOZE: Anne Özerklik Desteği, ZORBA: Zorbalık ve Mağduriyet, OİO: Ontolojik İyi Oluş

Şekil 1: Ölçme Modeline İlişkin Standardize Edilmiş Çözümleme Değerleri

NOT: ANNE: Algılanan Anne Tutumları, ANNDUY: Anne Duyarlılık, ANND: Anne Davranışsal Denetim, ANNPk: Anne Psikolojik Kontrol, ANNOZE: Anne Özerklik Desteği, ZORBA: Zorbalık ve Mağduriyet, OİO: Ontolojik İyi Oluş

Şekil 2: Ölçme Modeline İlişkin T-Değerleri

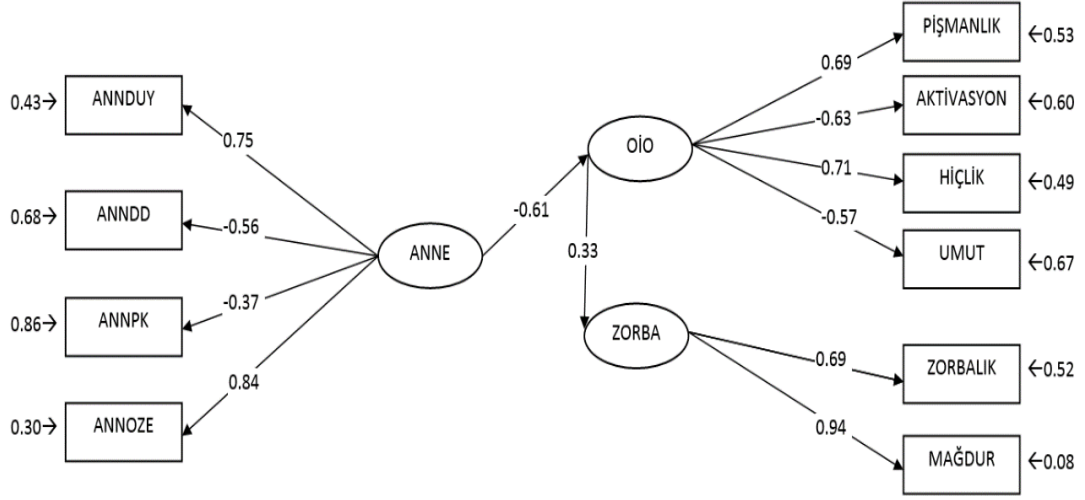
3.2. Yapısal Modele İlişkin Analiz Sonuçları

Ölçme modelinin test edilmesinden sonra değişkenler arasındaki etkileşimin, literatür doğrultusunda oluşturulmuş olan yapısal model ile test edilmesi sürecine geçilmiştir. Analizler neticesinde, yapısal modelin uyum değerlerinin genel olarak kabul edilebilir aralıkta oldukları görülmektedir (Tablo 4). Bununla birlikte, yapısal modele ilişkin parametre değerlerinin anlamlı olduğu da yine yapılan analizler neticesinde ulaşılan bulgulardandır (Şekil 3).

Tablo 4: Yapısal Model İçin Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Değer	Yorum
χ^2			130.05	
Sd			33	
χ^2 / sd	2	6	3.94	Kabul Edilebilir
RMSEA	0<RMSEA<.05	.05< RMSEA<.10	.09	Kabul Edilebilir
NFI	.95<NFI<1	.90<NFI<.95	.91	Kabul Edilebilir
NNFI	.95<NNFI<1	.90<NNFI<.95	.90	Kabul Edilebilir
CFI	.95<CFI<1	.90<CFI<.95	.93	Kabul Edilebilir
GFI	.95<GFI<1	.90<GFI<.95	.92	Kabul Edilebilir

Notlar: χ^2 (Kare Uyum Testi / Chi-Square Goodness); Sd (serbestlik derecesi / degree of freedom); RMSEA (Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü / Root Mean Square of Approximation); NFI (Normlaştırılmış uyum indeksi/ Normed fit index); NNFI (Normlaştırılmamış uyum indeksi / Non-normed Fit Index); CFI (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi/ Comparative fit index); GFI (İyilik Uyum İndeksi / Goodness of fit index)

NOT: ANNE: Algılanan Anne Tutumları, ANNDUY: Anne Duyarlılık, ANNDD: Anne Davranışsal Denetim, ANNPK: Anne Psikolojik Kontrol, ANNOZE: Anne Özerklik Desteği, ZORBA: Zorbalık ve Mağduriyet, OİO: Ontolojik İyi Oluş

Şekil 3: Yapısal Modele İlişkin Standardize Edilmiş Parametre Değerleri

Elde edilen bu bulgular, araştırmada ele alınan değişkenlerin birbirleri ile ilişkilerine delil olarak sunulmaktadır. Tablo 4 ile verilen yapısal modele ilişkin uyum iyiliği değerleri de dikkate alındığında, literatür doğrultusunda oluşturulan modelin uygunluğu ve değişkenler arasındaki ilişkilerin t değerleri doğrultusunda etkileşim içerisinde oldukları görülebilecektir.

BÖLÜM IV: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen bulgular, literatürde ki diğer araştırma bulguları ile karşılaştırılmış ve sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, algılanan anne davranışlarının zorbalık sisteminde yer alan davranışlar üzerindeki etkileri ve iyi oluşun bu sistemdeki etkisinin tespiti doğrultusunda hareket edilmiştir.

İyi oluş odaklı çalışmalarda, bireyin kendini değerlemesi neticesinde oluşan iyi oluş haline değinilmektedir. (Diener, 1984). Bireyin kendine ilişkin olumsuz değerlendirmeleri, iyi oluş düzeyinin düşük olmasına ve gelişim görevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirememelerine neden olabilmektedir. Öznel iyi oluş düzeyinin düşük olması, bireyin herhangi bir alanda başarı gösterememesine, sosyal açıdan onu tatmin edecek ilişkiler kuramamasına ve kendisini değersiz hissetmesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla birey, kendini ispatlama çabası içinde olduğundan veya heyecan, haz gibi duyguların onu mutlu edeceğini düşündüğünden risk alma davranışlarına yönelebilmektedir. Bireyin kendine ilişkin olumlu değerlendirmeleri, onların iyi oluş düzeyinin yüksek olmasını ve gelişim görevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesini sağlayabilecektir. Yüksek iyi oluş düzeyine sahip birey, yaşam amaçlarının farkındadır ve onlara yoğunlaşmıştır. Ayrıca toplumla uyum içinde yaşayabilmektedir. Dolayısıyla toplum kurallarının dışına çıkma ihtiyacı duymayacağı ve risk alma davranışları sergilemeyeceği düşünülmektedir (Messervey ve Kusumakar 2000).

Konuya ilişkin literatür incelendiğinde, Spriggs vd. (2007) tarafından yapılmış olan çalışmada, anne, baba tutumlarının düşük kalitede olduğu durumlara maruz kalan siyahi ergenlerde zorba/kurban rollerinin oluşmasının bu tutumlarla ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Perren ve Hornung (2005) zorbalık sisteminde yer alan ergenlerin, bu sisteme dahil olmayanlara nazaran daha düşük profilli ailelerden geldiğini saptamışlardır. Araştırmamızda elde edilen bulgular, literatürle paralellik sergilemektedir. Anne duyarlılık, anne davranışsal denetim değişkenleri ile zorbalık

arasında negatif yönlü bir ilişkinin varlığı saptanmıştır. Anne psikolojik kontrol değişkeni ve zorbalık arasında ise pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı da yine bu araştırma bulguları içerisinde yer almaktadır. Bireyin mağdur pozisyonunda yer almasının ise Anne duyarlılık ve anne özerklik desteği değişkenleri ile negatif yönlü bir ilişki içerisinde oldukları tespit edilirken anne davranışsal denetim ve anne psikolojik denetim değişkenleri ile pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Bu bulgu da literatürde, Finnegan, Hodges ve Perry (1998)'nin yapmış oldukları çalışmadaki cinsiyete bağlı olarak erkeklerde aşırı korumacı anne tutumlarının mağdur pozisyonunu desteklediği ve kızlarda ise anne reddinin benzer şekilde zorbalık ve mağduriyet düzeylerini artırdığı yönündeki bulguları ile desteklenir niteliktedir.

Smetana ve Daddis (2002), araştırmalarında çocuk gelişimi sürecinde psikolojik gelişim evresinin gelişim seyrine zararlı davranış olarak psikolojik kontrolün etkileri bağlamında, psikolojik kontrolün olumsuz etkileri olduğunu belirtmektedirler. Araştırmada, algılanan psikolojik kontrol düzeyinin artışı ile birlikte ergenin yaşam projesi değerlendirmelerinin olumsuz yönde evrildiği ve bununla birlikte iyi oluş düzeyinin de negatif yönlü yani azalan bir seyir gösterdiği yine bu araştırma bulgularında dile getirilmektedir. Araştırmacıların elde ettikleri bu bulgu, farklı araştırmaların bulguları ile de desteklenir niteliktedir (Bougton ve Lumley, 2011; Barber ve Harmon, 2002; Ouederk vd., 2014; Fagan vd., 2013). Ebeveyn-çocuk ilişkisinde istismar nitelikli olan bu kontrol biçimi, bireyde olumsuz iyi oluş etkilerine sebep olmaktadır. Arım ve Shapka (2008), problemleri ergen davranışları ile ebeveyn psikolojik kontrol davranışı arasındaki ilişkide ergenlik döneminin etkisine yönelik araştırmalarında psikolojik kontrol davranışının olumsuz etkilerine değinmişlerdir. Benzer biçimde, Cui vd. (2014)'de psikolojik kontrolün ergenlerde uyum sorununa sebep olduğunu ifade etmektedirler.

Literatür doğrultusunda ebeveyne yönelik olarak algılanan psikolojik kontrol algısının birey gelişiminde önem teşkil eden bir faktör olduğu ve olumsuz etkiye

sahip olabildiği söylenebilmektedir. Araştırmada bu yönde elde edilen bulgular literetürle paralellik arz etmektedir. Anne kaynaklı algılanan psikolojik kontrol ile zorbalık ve mağduriyet arasında doğru yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Bu durum diğer bir ifadeyle psikolojik kontrol arttıkça zorbalık davranışında artış olduğunu ve zorbalık sisteminde mağdur olarak yer alma ihtimalinin yükseldiği şeklinde özetlenebilmektedir. Diğer taraftan annenin psikolojik kontrol davranışı neticesinde bireyin iyi oluş düzeyinde de farklılaşma söz konusu olmaktadır. Ontolojik iyi oluşun pozitif alt boyutları olan aktivasyon (harekete geçme) ve umut değişkenleri psikolojik kontrolle ters yönlü bir ilişki sergilemekte, psikolojik kontrol arttıkça bu iki olumlu değişken düzeylerinde azalma söz konusu olmaktadır. Diğer taraftan pişmanlık ve hiçlik olumsuz değişkenleri ise psikolojik kontrol ile doğru orantılı bir durum sergilemektedirler. Psikolojik kontrolün artışı hiçlik ve pişmanlık düzeylerinde de artış sergilemekte, bunlar içerisinde hiçlik ile daha yüksek boyutlu bir ilişkinin var olduğu gözlemlenmektedir.

Ontolojik iyi oluşa dair aktivasyon ve umut değişkenleriyle zorba ve mağdur değişkenleri arasındaki ilişki irdelendiğinde ise ontolojik iyi oluşun psikolojik kontrol zorbalık sistemi ilişkisinde olumlu yönde aracılık rolü olduğu söylenebilmektedir. Diğer taraftan hiçlik ve pişmanlık değişkenlerinin ise negatif yönlü aracılık rolü üstlendikleri de yine korelasyon değerleri üzerinden ifade edilebilmektedir.

Anneden algılanan özerklik de araştırmanın bir diğer değişkeni olarak ele alınmıştır. Ryan ve Deci (2000) tarafından ortaya atılan öz belirleme kuramı dairesinde özerkliğin temel ve evrensel aynı zamanda doyurulması gerekli olan bir ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir. Diğer taraftan psikolojik kontrolün de bu ihtiyacın karşılanmasında engel teşkil eden bir durum olduğu ifade edilmektedir. Yani psikolojik kontrol ve özerklik desteği ters yönlü etkileri söz konusu olan değişkenler olarak belirtilmektedir. (Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Ebeveynlerin ise özerklik noktasında ebeveynin kendilerinden kopması yönünde bir algı oluşturdukları ve bu

algıdan kaynaklı olarak çocuğa uygulana psikolojik kontrolün düzeyini artırdıklarını ve özerklik desteğinin azaldığını ifade etmektedir (Soenens vd., 2006).

Kocayörük (2012), ebeveynlerin ergene yönelik algıları ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkiye yönelik olarak özerk benlik algısının aracılık rolünü araştırdığı çalışmada, anne kaynaklı özerk benlik algısının ergenin olumsuz duygulanımında tam aracılık fonksiyonuna sahip olduğunu ve olumlu duygulanımında ise kısmi aracılık fonksiyonu üstlendiğini dile getirmiştir. Diğer taraftan Kulaksız (2011), anne kontrol ve duyarlılık davranışları ve olumlu ergen gelişimi ilişkisinde benlik gelişiminin aracılık etkisine dikkat çekmiş ve anne kontrol davranışlarıyla ergen iyi oluşu ilişkisinde özerk-ilişkisel benliğin aracılık rolü üstlendiğini belirtmiştir. Schiffrin vd. (2014) ise ebeveynin özerklik desteğini azaltıp kontrol davranışlarını artırdığı durumlarda ergenin bağımsızlığının kısıtlandığını ve bu durumun ergen davranışlarında depresyon, negatif tavırlar, zorbalık gibi davranışları artırdığını ifade etmektedir. Ahmad ve Soenens (2010) anne özerklik desteğinin azaldığı ve psikolojik kontrolün arttığı durumların ergen bağımlılığıyla doğrudan ilişki oluşturduğu ve ergenin depresif davranışlara yönelmesinin bu durum kaynaklı olduğunu tespit etmişlerdir.

Anne özerklik desteğine ilişkin literatürdeki benzer bulgular ile araştırmada elde edilen bulgular paralellik sergilemektedir. Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda anne özerklik desteği arttıkça mağduriyet azalmaktadır. Bir diğer ifadeyle anne özerklik desteği ile mağdur olma arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde bir ilişki söz konusudur. Diğer taraftan anne özerklik düzeyinin ontolojik iyi oluşa ilişkin negatif alt boyutlar olan pişmanlık ve hiçlik değişkenleri ile de aralarında negatif yönlü bir ilişki bulunmakla birlikte pozitif değişkenler olan aktivasyon ve umut ile de ters yönlü ilişkisi söz konusudur. Bu doğrultuda anne özerklik desteğinin mağduriyet değişkeni ile aralarındaki ilişkide ontolojik iyi oluşun pozitif yönde aracılık rolü üstlendiği söylenebilmektedir.

Algılanan bir diğerebeveyn davranışı olan davranışsal denetime dair araştırma bulguları da yine bu algının çocuk yada ergen de olumsuz etkilerinin varlığına işaret etmektedir. İlgili literatürde, davranışsal denetimin psikolojik denetimin aksine öz belirleme stratejisi gelişiminde olumlu etkileri olduğu ve bireyde uyum düzeyini artırdığını ifade eden araştırmalar mevcuttur (Kakihara ve Tilton Weaver, 2009; Barber vd., 2005). Bu araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda, bireyin iyi oluşunu negatif yönlü olarak etkilediği saptanmıştır. Bu durum, literatürle farklılık arz etmekle birlikte örneklemeden kaynaklanan bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan araştırma bulguları ile paralellik gösteren araştırmaların varlığı da söz konusudur. Diğer bir ifadeyle anne kaynaklı davranışsal denetim, bireyin iyi oluş düzeyini olumsuz yönde etkilemekte(Barber, 1996; Eccless ve diğerleri, 1997) ve bu olumsuz etkiye ilişkin olarak Kakihara ve Tilton Weaver (2009) tarafından davranışsal denetimin ergen tarafından algılanma düzeyine bağlı olarak olumsuz veya olumlu etki gösterebildiği ifade edilmektedir. Davranışsal denetimin ergen üzerinde aşırı kontrol baskısı oluşturduğu durumlarda psikolojik denetim mahiyetine büründüğü veya ergen tarafında oluşan algının bu mahiyette şekillendiği belirtilmektedir (Smetana ve Daddis, 2002; Kerr ve Stattin, 2000). Bu doğrultuda ele alındığında ise davranışsal denetim, özerklik ve yeterlilik duygusunu bastıracak bir diğere ifadeyle özerklik ve yeterlilik seviyesini düşürecek bir niteliğe bürünmektedir (Kakihara ve Tilton Weaver, 2009). Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda davranışsal denetimin zorbalık değişkeni üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahip olduğu, diğere bir ifadeyle davranışsal denetim algısı arttıkça zorbalık düzeyinin azaldığı görülmektedir. Öte yandan mağduriyet davranışsal denetim ilişkisinde ise bunun tersi yönde bir ilişkinin varlığı söz konusu olmakta ve davranışsal denetimin artışına bağlı olarak mağduriyetin de arttığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, literatür bulgularıyla kısmi oranda benzeşmekle birlikte, davranışsal denetimin artması ile birlikte mağduriyetin artması durumu, bireyin özerklik ve öz yeterlilik düzeylerinin düşmesi ile yorumlanmaktadır. Diğer taraftan, ontolojik iyi

oluşun bu ilişkideki rolü dikkate alındığında ise davranışsal denetim-zorbalık ilişkisinde kısmi aracılık rolü üstlendiği ifade edilebilmektedir.

İyi oluş dinamiklerinden biri olan diğerleriyle olumlu ilişkiler kurma, kişinin diğer insanlarla sıcak, tatmin edici ve güvene dayalı ilişkiler kurmasını, diğer kişilerin iyi oluş halini önemsemesini, empati ve şefkat gösterebilmesini içermektedir (Ryff, 1989b). Diğerleriyle olumlu ilişkiler kurmada yetersiz olan bireyler ise diğer insanlara güvenme ve yakınlık kurma konusunda sıkıntı yaşarlar, kişilerarası ilişkilerinde kendilerini izole ederler (Ryff, 1989b). Güvenli bağlanmanın uyumlu ve tatmin edici yakın ilişkiler ile güvensiz bağlanmanın da ilişkilerde duygusal çekişme, kıskançlık ve çatışma ile ilişkili olduğu saptanmıştır (Collins, Ford, Guichard ve Allard, 2006).

5.2. Sınırlılıklar

Araştırmada evren seçiminin sınırlılıkları özel okullarda net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Özel okul yönetimlerinden uygulama için, izin almanın zor olması nedeniyle, araştırma sadece bir özel lisede uygulanabilmiştir. Aynı zamanda iki devlet lisesinde uygulanan ölçekler sadece 10 ve 11. Sınıf öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. 12. Sınıf öğrencilerinin üniversite sınavına hazırlık aşamasında olmaları nedeniyle araştırmaya dahil edilememiştir. Bu nedenle daha çeşitli okullardan veri toplanmasının ve çalışmanın tekrarlanmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

5.3. Öneriler

Araştırma neticesinde, anne tutumunun bireyin yaşamsal seyri içerisinde oldukça önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu etki, literatürdeki diğer araştırmalarda da birçok farklı yönü itibariyle ele alınmış olup, benlik gelişiminde, davranışların şekillenmesinde, bireyin psikolojik yapısında oldukça önemli bir yere sahip olduğu kanıtlanmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda anne tutumlarının yapıcı ve destekleyici mahiyette olmasının birey üzerinde olumlu etkilere sahip olduğu, baskıcı ve aşırı korumacı tavırların ise bireyi olumsuz yönde şekillendirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, anne duyarlılığı ve özerklik desteğinin bireyin toplum içerisindeki yeri itibariyle olumlu sonuçlar doğuran ve araştırma itibariyle zorbalık sisteminde yer almasını engelleyen nitelikteki davranışlar olduğu görülmüştür. Diğer taraftan psikolojik ve davranışsal denetimin düzeyinin artması ise tam tersi bir etki yaratma özelliğine sahip oldukları ve bireyi zorbalık sistemi içerisinde zorba ya da mağdur olarak itebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Ontolojik iyi oluş ve anne davranışları etkileşimi bireyin zorbalık sistemi içerisinde yer almasına engel teşkil eden bir ilişki sergilemektedir. Bireyin yaşamsal projesinin şimdi kısmında olumlu yaklaşımlarla karşı karşıya olması, gelecek projeksiyonunu da pozitif olarak şekillendirmekte ve geçmiş hikayesinin pozitif etkileriyle zorbalık sistemi içerisinde yer almamaktadır.

Ontolojik iyi oluş kavramının literatürde yeni ve güçlü bir yer edinmiş olmasından hareketle, bireyin yaşam projesinin pozitif örüntülerle oluşmasının olumlu psikolojik etkileri açıktır. Araştırmacılara, ontolojik iyi oluş bağlamında çeşitli örneklerde ve farklı değişken ilişkilerindeki etkileşimlere odaklanmaları önerilmektedir. Diğer taraftan, farklı demografik özellikler ile ontolojik iyi oluş ilişkisinin benlik gelişimine ilişkin kavramlarla birlikte değerlendirilmesi ve ontolojik iyi oluşun birey yaşamındaki yerinin daha somut anlaşılması adına araştırmalarda yer verilmesi psikoloji disiplini için yeni ve değerli bir kazanım olacaktır.

REFERANSLAR

Acun Kapıkıran, N. (2011). Focus on positive and negative information as the mediator the relationship between empathy tendency guilty and psychological well-being in university students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 11(3), 1141-1147.

Ahmad, I. ve Soenens, B. (2010). Perceived maternal parenting as a mediator of the intergenerational similarity of dependency and self-criticism: A study with Arab Jordanian adolescents and their mothers. *Journal of Family Psychology*, 24(6), 756-765.

Arım, R.G. ve Shapka, J.D. (2008). The impact of pubertal timing and parental control on adolescent problem behaviors. *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 445-455.

Aunola, K. ve Nurmi, J. (2005). The role of parenting styles in children's problem behaviour. *ChildDevelopment*, 76(6), 1144-1159.

Aunola, K. ve Nurmi, J.E. (2005). The Role of Parenting Styles in Children's Problem Behavior. *ChildDevelopment*, 76, 1144-1159.

Baldwin, A. L. (1948). Socialization and the parent-child relationship. *Child Development*, 19(3), 127-136.

Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *ChildDevelopment*, 67, 3296-3319.

Barber, B. K. ve Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. B. K. Barber (Ed.). *Intrusiveparenting: How psychological control affects children and adolescents* (15-52). Washington, DC: American Psychological Association Press.

Barber, B. K., Olsen, J. E. ve Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development, 65*(4), 1120-1136.

Barber, B. K., Stolz, H. E. ve Olsen, J. A. (2005). Parental support, behavioral control, and psychological control: Assessing relevance across time, method, and culture. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 70*(4), 1147.

Barber, B. K., Stolz, H. E. ve Olsen, J. A. (2005b). Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing relevance across time, culture, and method. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 70*(282), 1-137.

Barber, K. B., Maughan, S. L. ve Olsen, J. A. (2005a). Patterns of parenting across adolescence. *New Directions for Child and Adolescent Development, 108*, 5-16.

Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior, *Child Development, 37*(4), 887-907.

Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth and Society, 9*. 239-276.

Bean, R.A., Barber, B.K. ve Crane, D.R. (2006). Parental support, behavioral control, and psychological control among African American youth. *Journal of Family Issues, 27*(10), 1335-1355.

Bednar, R. L., Wells, M. G. & Peterson S. R. (1991). *Self-Esteem: Paradoxes and Innovations in Clinical Theory and Practice*. Washington, D.C.: American Psychological Association.

Ben-Zur, H. (2003). Happy adolescents: The link between subjective well-being, internal resources and parental factors. *Journal of Youth and Adolescence, 32*, 67-79.

Boughton, K.L. ve Lumley, M.N. (2011). Parent prediction of child mood and emotional resilience: The role of parental responsiveness and psychological control. *Depression Research and Treatment*, 2011, pp.375-398.

Christopher, J. C. (1999). Stituating psychological well-being. *Journal Of Counseling and Development*, 77, 141-152.

Cui, L., Morris, A.S., Criss, M.M., Houlberg, B.J. ve Silk, J.S. (2014). Parental psychological control and adolescent adjustment: The role of adolescent emotion regulation. *Parenting: Science andPractice*, 14, pp.47-67.

Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as contex: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.

Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2008). Facilitaing optimal motivation and psychological well-being across life's domains. *Canadian Psychology*, 49, pp. 14-23.

Diener, E, Tay, L. ve Myers, D. (2011). The religion paradox: If religion makes people happy, why are so many dropping out? *Journal of Personality and Social Psychology*, 101 (6): 1278–1290.

Diener, E. (1984). “Subjective well-being”. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.

Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55, 1, 34-43.

Diener, E., & Diener, C. (1996). Most people are happy. *Psychological Science*, 7, 181-185.

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302

Eccles, J. S., Early, D., Frasier, K., Belansky, E. ve McCarthy, K. (1997). The relation of connection, regulation, and support for autonomy to adolescents' functioning. *Journal of Adolescent Research*, 12, pp. 263-286.

Emmons, R. A. (1986). Personal strivings: An approach to personality and subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(5), pp. 1058-1068.

Fagan, A.A., Van Horn, M.L., Hawkins, J.D. ve Jaki, T. (2013). Differential effects of parental controls on adolescent substance use: For whom is the family most important? *Journal of Quantitative Criminology*, 29, 347-368.

Finnegan, R. A., Hodges, E. V. ve Perry, D. G. (1998). Victimization by peers: Associations with children's reports of mother-child interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(4),1076-1086.

Fivush, R., & Vasudeva, A. (2002). Remembering to relate: Socioemotional correlates of mother – child reminiscing. *Journal of Cognition and Development*, 3, 73 – 90.

Griffin, K.W., Botvin, G.J., Scheier, L.M., Epstein, J.A. ve Doyle, M.M. (2002). Personal competence skills, distress, and well-being as determinants of substance use in a predominantly minority urban adolescent sample. *Prevention Science*, 3, 23-33.

Jacobson, K. C. ve Crockett, L. J. (2000). Parental monitoring and adolescent adjustment: An ecological perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 10(1), 65-97.

Jokisaari, M. (2004). Regret contents and subjective well-being: A life course approach. *Journal of Adult Development*, 11, 281-288.

Kakihara, F. ve Tilton Weaver, L. (2009). Adolescents' interpretations of parental control: Differentiated by domain and types of control. *Child Development*, 80(6), 1722-1738.

Kakihara, F., Tilton Weaver, L., Kerr, M. ve Stattin, H. (2010). The relationship of parental control to youth adjustment: Do youths' feelings about their parents play a role? *Journal of Adolescence*, 39, 1442-1456.

Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kepençi, Y. & Çınkır, Ş. (2005). Bullying among Turkish high school students. *Child Abuse & Neglect*, 1717, 1-12.

Kerr, M. ve Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36, 1-15.

Kındap Tepe, Y. ve Sayıl, M. (2012). Ebeveyn kontrolü ve ergenin sosyal işlevselliği arasındaki bağlantıda ilişkisel saldırganlığın aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27(70), 119-132.

Kocayörük, E. (2012). Öz-belirleme kuramı açısından ergenlerin anne baba algısı ile duyuşsal iyi oluşları arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 24-37.

Korkut, F. (2004). Çalışma yaşamında iyilik hali modelinin kullanılması. Kişisel Gelişimde çağdaş Yönelimler Sempozyumu, Ankara: 301- 310.

Kuyucu, Y. (2007) Boşanmış ailede yetişen ergenlerin bilişsel çarpıtmaları ile benlik değeri arasındaki ilişki, *Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri ABD, İzmir*.

Luyckx, K., Soenens, B., Berzonsky, M.D., Vansteenkiste, M., ve Goossens, L. (2007). Parental psychological control and dimensions of identity formation in emerging adulthood. *Journal of Family Psychology*, 21(3), 546-550.

Lyubomirsky, S., King, L. ve Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131(6), 803-855.

Maccoby, E.E. ve Martin, J.A. (1983). Socialization in the context of family: Parent-child interaction. P.H. Mussen ve M.E. Hetherington (Eds.). *Handbook of Child Psychology, 4, Socialization, Personality, and Social Development*, (s. 1-101). New York: Wiley.

McAllister, C. H. ve Wolff, M. C. (2002). Letters never sent: Tending to unfinished business. *Journal of Poetry Therapy*, 15(4), 187-193.

Messervey, A. D., & Kusumakar, V. (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in adolescent boys and girls: Predicting school performance, sexual attitudes, and substance abuse, *Journal of Youth and Adolescence*, 29,(2), 163-182

Monks, C. P., Smith, P. K. ve Swettenham, J. (2005). "Psychological correlates of peer victimization in preschool: Social cognitive skills, executive function and attachment profiles". *Aggressive Behavior*, 31: 571-588.

Musağaoğlu, C. ve Güre, A. (2005). Ergenlerde davranışsal özerklik ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 79-98.

Nickerson, A. B., Mele, D. ve Princiotta, D. (2008). "Attachment and empathy as predictors of roles as defenders or outsiders in bullying interactions". *Journal of School Psychology*, 46, 687-703.

Oishi, S., Diener, E., Lucas, R. E., (1999). Cross-cultural variations in predictors of life satisfaction: Perspectives from needs and values. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(8), 980-990.

O'Leary, E. ve Nieuwstraten, I. M. (2001). The exploration of memories in gestalt reminiscence therapy. *Counselling Psychology Quarterly*, 14(2), 165-179.

Olson, S. L., Bates, J. E. ve Bayles, K. (1990). Early antecedents of childhood impulsivity: The role of parent-child interaction, cognitive competence, and temperament. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 18(3), 317-334.

Özer, G.(2009). Öz belirleme kuramı çerçevesinde ihtiyaç doyumu, içsel güdülenme ve bağlanma stillerinin üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarına etkileri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Roman, N. V., Mwaba, K. ve Lens, W. (2012). Preadolescent psychological well-being: Determining the association with maternal psychological control and family environment.

Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.

Ryff, C.D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1069-1081.

Schaefer, E. S. (1965). A configurational analysis of children's reports of parent behavior. *Journal of Consulting Psychology*, 29, 552-557.

Schneider, B. H., Atkinson, L. ve Tardif, C. (2001). "Childparent attachment and children's peer relations: A quantitative review". *Developmental Psychology*, 37:86-100.

Sevim, S. (2014). Leuven algılanan ana babalık ölçeği ergen ve ana baba sürümlerinin uyarlanması. *Düşünen Adam*, 27, 291-300.

Shek, D.T.L. (2005). Perceived parental control and parent-child relational qualities in chinese adolescents in Hong Kong. *Sex Roles*, 53, 635-646.

Smetana, J. G. ve Daddis, C. (2002). Domain-specific antecedents of parental psychological control and monitoring: The role of parenting beliefs and practices. *Child Development*, 73, 563 - 580.

Soenens, B., Vansteenkiste, M. ve Luyten, P. (2010). Toward a domain-specific approach to the study of parental psychological control: Distinguishing between dependency-oriented and achievement-oriented psychological control. *Journal of Personality*, 78, 217-256.

Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyckx, K. ve Goossens, L. (2006). Parenting and adolescent problem behavior: An integrated model with adolescent self-disclosure and perceived parental knowledge as intervening variables. *Developmental Psychology*, 42(2), 305-318.

Sorbring, E., Skoog, T. ve Bohlin, M. (2014). Adolescent girls' and boys' well-being in relation to online and offline sexual and romantic activity. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 8(1), article7, doi: 10.5817/CP2014-1-7.

Stattin, H. ve Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development*, 71, 1072-1085.

Steinberg, L. ve Silverberg, S. B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development*, 57, 841- 851.

Şimşek Ö. F. ve Kocayörük, E., (2012), Affective Reactions to one's whole life: Preliminary Development and Validation of the Ontological Well-Being Scale. *Journal of Happiness Studies*. DOI: 10.1007/s10902-012-9333-7.

Şimşek, Ö. F. (2009). Happiness Revisited: Ontological Well-Being as a TheoryBased Construct of Subjective Well-Being. *Journal of Happiness Studies*, 10: 505- 522.

Şimşek, Ö. F. (2012). Higher-Order Factors of Personality in Self-Report Data: Self-Esteem Really Matters. *Personality and Individual Differences*.53, 568-573.

Şimşek, Ö. F., (2011). Intentional Model of Subjective Well-Being: Measurement and Convergent, Divergent, and Incremental Validity Study. *Journal of Happiness Studies*.12: 421-442.

Terzi, Ş. (2005). İyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara

Totan, T. (2008). Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Tuzgöl- Dost, M. (2005), "Ruh sağlığı ve öznel iyi oluş", *Eğitim Araştırmaları*, 20: 223- 231.

Witter, R. A., Stock, W. A., Okun, M. A., & Haring, M. J. (1985). Religion and subjective well-being in adulthood: A quantitative synthesis. *Review of Religious Research*, 26, 332-342.

EKLER

Ek-1: Yaşam Projesi Ölçeği (OİO)

Lütfen yaşamınızı geçmişi, bugünü ve geleceğiyle kişisel bir proje olarak düşünün. Her proje gibi, yaşamınızın da tamamlanmış (GEÇMİŞ), yaşanmakta olan (ŞİMDİ) ve yaşanacak (GELECEK) parçaları söz konusudur. Sizden beklenen, bu parçaların her birine kendi içinde bir bütün olarak baktığınızda, verilen duyguları ne kadar yoğun hissettiğinizi aşağıdaki ölçeği dikkate alarak derecelendirmenizdir.	Hiç Hissetmiyorum	Biraz Hissediyorum	Yoğun Hissediyorum	Oldukça Yoğun Hissediyorum	Çok Yoğun Hissediyorum
YAŞAM PROJEMİN TAMAMLANMIŞ KISMINA BAKTIĞIMDA					
01. Gurur duyuyorum ®	A	B	C	D	E
02. Hayal kırıklığı hissediyorum	A	B	C	D	E
03. Tatmin yaşıyorum ®	A	B	C	D	E
04. Pişmanlık hissediyorum	A	B	C	D	E
05. Üzüntü duyuyorum	A	B	C	D	E
06. Suçluluk hissediyorum	A	B	C	D	E
07. Yetersizlik hissediyorum	A	B	C	D	E
YAŞAM PROJEMİN YAŞAMAKTA OLDUĞUM KISMINA BAKTIĞIMDA					
08. Yorgun hissediyorum ®	A	B	C	D	E
09. Coşkulu hissediyorum	A	B	C	D	E
10. Amaçsız hissediyorum	A	B	C	D	E
11. Kaybolmuş hissediyorum	A	B	C	D	E
12. Motive olmuş hissediyorum	A	B	C	D	E
13. Enerjik hissediyorum	A	B	C	D	E
14. Heyecanlı hissediyorum	A	B	C	D	E
15. Sorumsuz hissediyorum	A	B	C	D	E
16. Bomboş hissediyorum	A	B	C	D	E
17. Kaygılı hissediyorum	A	B	C	D	E
18. Çaresiz hissediyorum	A	B	C	D	E
YAŞAM PROJEMİN GELECEĞİNİ DÜŞÜNDÜĞÜMDE					
19. Umutlu hissediyorum	A	B	C	D	E
20. Güçlü hissediyorum	A	B	C	D	E
21. Kendinden emin hissediyorum	A	B	C	D	E
22. Cesur hissediyorum	A	B	C	D	E
23. Dört gözle beklediğimi hissediyorum	A	B	C	D	E
24. Hevesli hissediyorum	A	B	C	D	E

Ek-2: LEUVEN ÖLÇEĞİ

Aşağıda *ANNENİZİN* size yönelik bazı davranışları yer almaktadır. Her maddeyi okuyunuz ve *ANNENİZE* uygunluğu açısından değerlendiriniz.

		Hiç doğru değil	Genellikle doğru değil	Biraz doğru	Genellikle doğru	Her zaman doğru
1.	Onunla endişelerim hakkında konuştuğundan sonra kendimi daha iyi hissedirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2.	Bana sık sık gülümser.					
3.	İstediğim akşam dışarı çıkmama izin verir.					
4.	Kendi yolumu çizmeme yardımcı olur.					
5.	Keyifsiz olduğumda beni neşelendirir.					
6.	Hoşlandığım her şeyi yapmama izin verir.					
7.	Moralim bozuk olduğunda kendimi daha iyi hissetmemi sağlayabilir.					
8.	Beni ilgilendiren konularda kendi kararlarımı vermeme izin verir.					
9.	Onu incitirsem, tekrar gönlünü alıncaya kadar benimle konuşmaz.					
10.	Bana istediğim kadar özgürlük tanır.					
11.	Benimle ilgilenir ve bana özen gösterir.					
12.	Bana sık sık kendi hayatımı kendimin düşünmesi gerektiğini söyler.					
13.	Hoşuna gitmeyen bir şey yaptığımda, birlikte bir şeyler yapmamıza izin vermez.					
14.	Bana duyduğu sevgiyi göstermenin doğru olduğuna inanır.					
15.	Ona sormadan dilediğim her yere gitmeme izin verir.					
16.	Bir şeyi onun gördüğü gibi görmezsem bana uzak davranır.					
17.	Hoşlanmadığı bir şey yaparsam bana soğuk ve ters davranır.					
18.	İstediğim şeyler için kendi planlarımı yapmama izin verir.					
19.	Benimle bir şeyler yapmaktan zevk alır.					
20.	Onu hayal kırıklığına uğrattığımda, benimle yüz yüze gelmekten kaçınır.					
21.	Beni kendisinden bağımsız davranmaya cesaretlendirir.					

Ek-3: Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda öğrenciler arasında zaman zaman gözlenen bir takım söz ve eylemler yer almaktadır. Bazı öğrenciler bu söz ve eylemleri bazen tek başlarına bazen de arkadaşlarıyla birlikte yaparak kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı olarak **rahatsız** ederler. Sizden istenen bu söz ve eylemlerin size ne sıklıkla yapıldığını (**BANA YAPILDI**) ve bunları sizin ne sıklıkla yaptığınızı (**BEN YAPTIM**) ilgili maddenin karşısına işaretlemenizdir.

Sorulara lütfen **dürüst** cevap veriniz. Vereceğiniz cevaplar **gizli tutulacak** ve hiç kimseye gösterilmeyecektir. Hepinize şimdiden teşekkürler.

Sınıfınız :

Cinsiyetiniz :

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman	Hemen hemen her gün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
1	El-kol şakası yaparak rahatsız etme										
2	Rahatsız etmek amacıyla sürekli olarak gıdıklama										
3	Saç ve kulak çekme										
4	Oturmak üzereyken altına rahatsız edici bir cisim koyma										
5	Kuyrukta zorla sırasını alma, önüne geçme										
6	Oyun oynarken sahayı ya da bir mekânı güç kullanarak terletmeye zorlama										
7	Çimdik atma, ısırma										
8	Kalem, toplu iğne vb. sivri cisimler ile saldırma										
9	İtme, dürtme, kolunu bükme, çelme takma, yere düşürme										
10	Zarar vermek ya da rahatsız etmek amacıyla üzerine bazı cisimler atma, fırlatma										
11	Kasıtlı olarak omuz atma, dirsek vurma, çarpma										
12	Sopa, çubuk, cetvel vb. cisimler ile vurma										
13	Tekme-tokat atma, yumruk atma, yüze, kafaya, enseye vurma										
14	Bıçak, muşta, tornavida, maket bıçağı vb. kesici aletlerle saldırma veya korkutma										

15	Tabanca gibi ateşli ve patlayıcı maddelerle saldıрма ya da korkutma													
16	Saç ve ten rengi, diş yapısı, dış görünüşü, giysileri, beden yapısı ya da bedensel özrüyle alay etme													
17	Aksanı, şivesi ya da konuşma tarzıyla alay etme													
18	Adı ya da soyadıyla dalga geçme, hoş gitmeyen, küçük düşürücü isimler (lakap) takma													
19	Anne, baba ya da ailesinin bazı özellikleriyle alay etme													
20	Küfür etme, kaba ve çirkin sözler söyleme													
21	Çeşitli nedenlerle sataşma, hakaret etme, küçük düşürme, utandırma, aşağılama, dalga geçme, alay etme, incitme, kızdırma, ağlatma.													
22	Tehdit etme													
23	Oyuna ve çeşitli etkinliklere almama													
24	Grup dışına iterek yalnızlığa terk etme													
25	Görmezden gelme, yok sayma													
26	Dışlamak amacıyla konuşmama, sorularına cevap vermeme													
27	Diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme													
28	Arkadaşlarını kendisine karşı kışkırtarak aralarının bozulmasına çalışma													
29	Aleyhinde söylentiler çıkarma ve yayma													
30	Yapmadığı şeylerle ilgili iftira ve asılsız söylentiler ile suçlanma ve zor duruma düşürülme													
31	<i>Hakkında çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma</i>													
32	Yapmadığı şeylerle ilgili öğretmene şikâyet etme													
33	Sırlarını başkalarına anlatarak zor duruma düşürme													
34	Para ya da okul harçlığını zorla alma													
35	Eşyalarını ya da yiyeceklerini zorla alma													
36	Kantinden zorla bir şeyler ismarlatma													
37	Para ya da eşyalarını çalma													
38	Kalem, kitap, defter vb eşyalarını kasıtlı olarak yırtma, kırma, atma, yakma													
39	Defter ya da kitaplarını karalama ya da üzerlerine kötü şeyler yazma													
40	Kasıtlı olarak elbiselerini yırtma, yırtmaya çalışma, kirlenme													
41	Baskıyla telefonuna kontür yükletme													

42	Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme													
43	Çanta ya da diğer eşyalarını izinsiz karıştırma													
44	Cinselliği çağrıştıran beden ve yüz ifadelerini kullanma (dudağını yalama, göz süzme, el-kol hareketleri yapma vb.)													
45	Yavru, fısıltı, yakışıklı diye laf atarak rahatsız etme													
46	Birini onun isteği dışında cinsel amaçla öpme, dokunma ya da bunları yapmaya çalışma													
47	Birinin giysilerini (etek, eşofman vb.) isteği dışında açarak rahatsızlık verme													
48	Rahatsız edici cinsel içerikli fiziksel şakalar yapma													
49	Cinsel içerikli isim takma (gay, lezbiyen, sapık vb.)													
50	Rahatsız edici cinsel içerikli sözel şakalar yapma													
51	İstemediği halde cinsel konuları konuşmaya zorlama.													
52	Cinsel içerikli söylentiler çıkarma ve yayma													
53	Tuvaletin duvar ya da kapısına, birinin adını kullanarak cinsel içerikli sözler yazma ya da resim yapma.													

ÖZGEÇMİŞ

1988 yılında İzmir-Karşıyaka'da dünyaya gelmiştir. İlkokulu Isparta'da tamamladıktan sonra ortaokul ve lise eğitimini Antalya'da devam ettirmiş ve tamamlamıştır. 2010 yılında Haliç Üniversitesi Psikoloji Bölümünden mezun olduktan sonra Antalya'da Huzurevi'nde ve sonrasında özel eğitim merkezlerinde, kreşlerde psikolog olarak çalışmaya başlamıştır. Bu kurumlarda ebevenlere yönelik çeşitli seminerler düzenlemiş ve bireysel görüşmeler gerçekleştirmiştir. 2013 yılında Arel Üniversitesi Klinik Psikoloji Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Halen özel bir kolejde çalışmaya devam etmekte olup bir çocuk annesidir.